

KÜRESEL DİYALOG

5.1

1 yılda 15 dilde 4 sayı

Charlie Hebdo

Boaventura de Sousa Santos

Halk Sosyolojisine
Giden 2 Yol

Nira Yuval-Davis

Eleştirel Bağlılığın
Ömrü

Issa Shivji

Kapitalizm vs.
İklim Adaleti

Herbert Docena

Halk Sosyolojisini
Uygulamak

Ariane Hanemaayer and
Christopher Schneider

Küresel Sempozyumlar:

- > Gayrı resmi Yerleşim Yerlerinde Protesto
- > Fransa'da Değişen Çalışma Modelleri
- > Endonezya Sosyolojisi

MAGAZINE

International
Sociological
Association

CILT 5 / SAYI 1 / MART 2015
<http://isa-global-dialogue.net>

GD

> Editörden

Halk¹ sosyoloğu olmak üzerine

Küresel Diyalog'un bu sayısı, Charlie Hebdo karikatüristlerinin korkunç ölümleri üzerine Boaventura de Sousa Santos'un düşüncelerini aktardığı makaleyle başlamaktadır. Eğer ki sosyolojik analize ihtiyaç duyan bir dizi olay varsa, bunlar- ölümlerin nedenleri üzerine düşünmek, öldürenlerin doğası, karikatürün etkisi, devletin verdiği karşılık ve bu olay sonucunda ortaya çıkan destektir. Bu olaydan çıkarımımız, "ifade özgürlüğü" nün belirlenmiş olmasından ziyade bir mücadele alanı olması ve bunun Müslüman ve terörist sıfatlarının anlamları için de geçerli olmasıdır; bir kişinin terörist diye adlandırdığı diğer kişiye göre özgürlük savaçısı olmaktadır. Bilhassa, Santos'un da ustaca ele aldığı gibi, küresel bir bakış açısı edinmemiz gerekmektedir. Olayları, dünyayı kasıp kavuran, bir çoğu ulus-devletler tarafından uygulanan ve de gereğinden az dikkat çekilen, şiddet rejimi ile aşırılıkçılık bağlamında görmeliyiz.

Öldürme eylemi sosyolojik analize ihtiyaç duymakta, fakat sosyologlar bu korkutucu alana ayak basmaktan ve halk sosyoloğu olmaktan korktuklarından sessiz kalmaktadırlar. Bu gerçekten de, tehlikeli bir iştir. Bu sorunlarla uğraşırken, Nira Yuval-Davis halk sosyolojisine giden iki yolu işaret etmektedir: sürgün bir sosyolog, kıyıda köşede kalarak görüşlerini aktarırken, öte yandan, tanınmış İsraili sosyolog Baruch Kimmerling gibi, İsrail'in merkezinden konuları ele alabilir, hatta hayli eleştirel olabilir. Afrika'da birbirinden farklı zorluklarla yüzleşirken, Issa Shivji aktivist bir bilim adamı olduğunu göstermekte, Tanzanya devleti ve üniversite özerkliğinin resmi savunusu üzerine taviz vermeyen eleştirilerini sunmaktadır.

Halk sosyolojisi özellikle tehlikeli değildir, fakat çapraşık ve kaçınılmazdır. Herbert Docena, iklim değişikliği üzerine birbiri ardına yapılan Birleşmiş Milletler konferanslarını takip etmektedir. Kötümser ve hiçbir sonuca ulaşmayan müzakereleri izlerken, Docena etkili müdahaleleri gerektiren, giderek büyüyen anti-kapitalist hareketlere odaklanmaktadır. Son olarak, Ariane Hanemaayer ve Christopher Schneider'in üniversiteyi halka, açık sınıflara; halkı üniversiteye getiren kafe toplantılarında gösterdikleri üzere; halk sosyolojisi yerel olarak da yapılabilmektedir.

Küresel Diyalog'un bu sayısı üç sempozyuma da yer vermektedir. Şili, Uruguay, Kolombiya, Güney Afrika ve Zambiya'daki gayri resmi yerleşimler ve tahliyeler üzerine makaleleri bir araya getirdik. Orada yaşayanlara yönelik uygulanan aşırı şiddete rağmen, protestolar aniden patlak vererek değil, siyasi eylemler halinde devam etmekte, bazen başarılı ama çoğu zaman başarısız neticelenmektedir. Öte yandan, Endonezya sosyolojisini, Endonezya'nın din, eğitim, işçi ve toplumsal hareketlilik mirasını yeniden düzenleyen, yeni demokratik yönetimini ele alan beş makale üzerinden ortaya koyacağız. Son olarak, Fransa'da yeni-model yapılandırılmış laboratuvarlar, kronik hastalıklara ortam sağlayan iş yerleri ve multi-aktif topluma işaret eden yeni çalışma modellerine odaklanarak, bu öğelerin ücretli işçi, ücretsiz bakıcılık ve yurttaşlık faaliyetleri arasındaki ayrımı zayıflatıldığını anlatan üç makaleye yer vereceğiz.

> **Küresel Diyalog 15 dilde yayınlanmaktadır. Küresel Diyalog'un tüm sayılarına Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA)'nın internet sitesinden ulaşılabilir.**

> **Submissions should be sent to burawoy@berkeley.edu**

¹ Michael Burawoy tarafından kurumsallaştırılan "public sociology" kavramının, Türkçe sosyoloji literatüründe kamu sosyolojisi, kamusal sosyoloji ve halk sosyolojisi olarak kullanımları bulunmaktadır. Bu sayıda "halk sosyolojisi" kavramına vurgu, hem Küresel Diyalog'un önceki sayılarında da aynı şekilde kullanılması ve de halk sosyolojisinin araştırma alanları ve bu alanların pratik edilmesinde, akademisyenlerden ziyade halka, sivil toplum kuruluşlarına, vb. ulaşması amaçlandığından, bu yönde kullanılması uygun görülmüştür.

Dünyaca ünlü Portekizli sosyolog ve hukukçu **Boaventura de Sousa Santos**, Charlie Hebdo karikatüristlerine karşı yapılan suikaste küresel bir perspektiften bakıyor.

Toplumsal cinsiyet ve insan hakları üzerine çalışan tanınmış sosyolog **Nira Yuval-Davis**, ünlü İsraili sosyolog Baruch Kimmerling ile halk sosyolojisine giden farklı yollar üzerine bir iç-konuşma yapıyor.

Öğrencilerinden biri, yıllardır kitlelerce tanınan Tanzanyalı solcu muhalif **Issa Shivji** ile Afrika'da üniversitenin oynadığı rol ile ilgili görüştü.

Küresel Diyalog, SAGE Yayınları'nın cömert başışı ile hazırlanmaktadır.

> Yayın Kurulu

Editör: Michael Burawoy.

Yardımcı Editör: Gay Seidman.

Yönetici Editörler: Lola Busuttil, August Bagà.

Danışman Editörler:

Margaret Abraham, Markus Schulz, Sari Hanafi, Vineeta Sinha, Benjamin Tejerina, Rosemary Barba-ret, Izabela Barlinska, Dilek Cindoğlu, Filomin Gutierrez, John Holmwood, Guillermina Jasso, Kalpana Kannabiran, Marina Kurkchyan, Simon Mapadimeng, Abdul-mumin Sa'ad, Ayse Saktanber, Celi Scalón, Sawako Shirahase, Grazyna Skapska, Evangelia Tastsoglou, Chin-Chun Yi, Elena Zdravomyslova.

Bölge Editörleri

Arap Dünyası:

Sari Hanafi, Mounir Saidani.

Brezilya:

Gustavo Taniguti, Andreza Galli, Renata Barreto Preturlan, Ângelo Martins Júnior, Lucas Amaral, Rafael de Souza, Benno Alves.

Kolombiya:

María José Álvarez Rivadulla, Sebastián Villamizar Santamaría, Andrés Castro Araújo, Katherine Gaitán Santamaría.

Hindistan:

Ishwar Modi, Rashmi Jain, Pragya Sharma, Jyoti Sidana, Nidhi Bansal, Pankaj Bhatnagar.

İran:

Reyhaneh Javadi, Abdolkarim Bastani, Niayesh Dolati, Mitra Daneshvar, Faezeh Khajezadeh.

Japonya:

Satomi Yamamoto, Hikari Kubota, Takazumi Okada, Fuma Sekiguchi, Kazuki Uyeyama.

Kazakistan:

Aigul Zabirowa, Bayan Smagambet, Gulim Dossanova, Julduz Battalova, Almagul Nurusheva, Daurenbek Kuleimenov, Elmira Otr.

Polonya:

Jakub Barszczewski, Martyna Dolores, Mariusz Finkielstein, Weronika Gawarska, Krzysztof Gubański, Kinga Jakiela, Justyna Kościńska, Przemysław Marcowski, Mikołaj Mierzejewski, Karolina Mikołajewska, Adam Müller, Zofia Penza, Anna Wandzel, Justyna Zielińska.

Romanya:

Cosima Rughiniş, Ileana-Cinziana Surdu, Corina Brăgaru, Telegdy Balazs, Adriana Bondor, Ramona Cantaragiu, Ruxandra Iordache, Mihai Bogdan Marian, Angelica Marinescu, Monica Nădrag, Mădălin-Bogdan Rapan, Alina Stan, Elisabeta Toma, Elena Tudor, Cristian Constantin Vereş.

Rusya:

Elena Zdravomyslova, Anna Kadnikova, Asja Voronkova.

Tayvan:

Jing-Mao Ho.

Türkiye:

Gül Çorbacıoğlu, İrmak Evren, Ömer Gürbüz, Nihan Toprakkıran, A. Seyhan Totan.

Medya Danışmanları: Gustavo Taniguti, José Reguera.

Yayın Danışmanı: Ana Villarreal.

> Bu Sayıda

Editör'den: Halk Sosyoloğu Olmak Üzerine	2
Charlie Hebdo: Birtakım zorlu çıkmazlar	
Boaventura de Sousa Santos, Portekiz	4
Halk Sosyolojisine Giden İki Yol	
Nira Yuval-Davis, İngiltere	7
Eleştirel Bağlılığın Ömrü: Issa Shivji ile Görüşme	
Sabatho Nyamsenda, Tanzanya	10
Kapitalizm vs. İklim Adaleti	
Herbert Docena, Filipinler ve Amerika	13
Herbert Docena, Filipinler ve Amerika	
Ariane Hanemaayer and Christopher J. Schneider, Kanada	17

> GAYRİRESMİ YERLEŞİM YERLERİNDE PROTESTO

Kent Hakkını Geri Kazanmak: Şili'de Genel Seferberlik	
Simón Escoffier, Birleşik Krallık	19
Gecekonducular ve Uruguay Politikası	
María José Álvarez Rivadulla, Kolombiya	21
Brezilya'da Evsiz İşçiler Hareketinin Büyümesi	
Cibele Rizek ve André Dal'Bó, Brezilya	23
Güney Afrika'da Yoksul Halkın Protestoları	
Prishani Naidoo, Güney Afrika	25
Zambiya: Toplumsal Hareketsiz Tahliyeler	
Singumbe Muyeba, Güney Afrika	27

> FRANSA'DAKİ DEĞİŞEN ÇALIŞMA MODELLERİ

"Fablab"ler ve "Hackerspace"ler: Yapılanmakta olan Yeni Bir Kültür	
Isabelle Berrebi-Hoffmann, Marie-Christine Bureau ve Michel Lallement, Fransa	29
"Çoklu-Aktif Toplumda" Cinsiyet Eşitliğini Sürdürmek	
Bernard Fusulier, Belgium ve Chantal Nicole-Drancourt, Fransa	31
İşyerinde Kronik Hastalığı Müzakere Etmek	
Anne-Marie Waser, Dominique Lhuillier, Frédéric Brugeilles, Pierre Lénel, Guillaume Huez, Joëlle Mezza ve Cathy Hermand, Fransa	33

> ENDONEZYA SOSYOLOJİSİ

Endonezya'da Demokrasiyi Kutlamak	
Lucia Ratih Kusumadewi, Endonezya	35
Endonezya Yüksek Öğretiminin Şirketleşmesi	
Kamanto Sunarto, Endonezya	37
Endonezya'da Emek Hareketleri ve İşçi Sınıfı Siyaseti	
Hari Nugroho, Endonezya	39
Din, Resmi Kimlik Olduğunda	
Antonius Cahyadi, Endonezya	41
Endonezya'da Yukarı Doğru Hareketliliği Canlandırmak	
Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Endonezya	43

> Charlie Hebdo

Birtakım Zorlu Çıkmazlar

Boaventura de Sousa Santos, Coimbra Üniversitesi, Portekiz ve 2014 Uluslararası Sosyoloji Derneği Dünya Kongresi Program Komitesi Üyesi

Paris'te Charlie Hebdo katliamı kurbanlarını anmak için Paris'te yapılan gösteride dünya liderleri birlikte yürüyor.

Charlie Hebdo'da gazeteciler ve karikatüristlere karşı işlenen suçun menfur doğası, bu barbarca eyleme neden olanın, bağlamını ve öncüllerini, bunun yanı sıra etkisini ve gelecekteki sonuçlarını soğukkanlılıkla analiz etmeyi güçleştirmektedir. Yine de, bu konuda bir irdeleme zaruridir, o zaman biz de yangına körükle gidelim ve çocuklarımızın okullarının, evlerimizin, kurumlarımızın ve vicdanlarımızın da bir gün başına gelebilecek bu olayın hakkındaki görüşleri aktaralım.

> Şiddet ve Demokrasi

Charlie Hebdo trajedisi ve Birleşik Devletler ile müttefiklerinin 11 Eylül 2001'den beri savaştığı terörizm arasında doğrudan bir ilişki kurulmamalıdır. Batı'nın aşırıya kaçan saldırgan tutumu binlerce masum sivilin (çoğunlukla Müslüman) ölümüne neden olmuş, yakın zamanda Birleşik Devletler meclisine sunulan raporda da belirtildiği üzere, kanunlara aykırı olduğu, en iyimser görüşle de spekülatif görünen, genç Müslümanlara

>>

yönelik muazzam derecede şiddet ve işkencenin uygulanmasının önünü açtığı bilinen bir gerçektir. Bununla birlikte, bilinmektedir ki birçok genç İslamcı radikal, köktenci tutumlarının, söz konusu bu telafisi edilmemiş şiddet yüzünden duydukları öfkeden kaynaklandığını iddia etmektedirler. Bu görüşün ışığında, şiddet sarmalını sonlandırmak için, şiddeti bu raddeye getiren süregelen politikaların devam ettirilmesinin en iyi yol olup olmadığının üzerinde durulması ve düşünülmesi önemli hale gelmektedir. Fransızların bu saldırı karşısındaki tavrı, demokratik, anayasal normalliği, açığa vurulmamış kuşatma hali altında askıya almak olmuştur. Öyle varsayılmaktadır ki, bu türden bir suçlu hapsedilmek ve adalete teslim edilmekten ziyade öldürülmeli ve bu davranış hiçbir şekilde Batı değerleriyle çelişmemektedir. Böylelikle, şiddeti düşük bir iç savaş haline girmiş bulunmaktayız. Avrupa'da kim bundan fayda sağlayacaktır? Kesinlikle, İspanya'daki Podemos partisi ya da Yunanistan'daki Syriza değil.

> İfade Özgürlüğü

Kişinin ifade özgürlüğü değerli bir metadır, ancak, bu özgürlüğün de sınırları vardır ve büyük çoğunlukla bu sınırları koyanlar, kendi özgürlükleri sekteye uğradığı anda sınırsız özgürlüğün savunucuları olanlardır. Bu yöndeki sınırlandırmaların birçok örneği mevcuttur; İngiltere'de bir gösterici, David Cameron'ın ellerini kana buladığını iddia ederek kendini tutuklatırabilmekte, Fransa'da İslamcı kadınların hijab giymesi yasaklanmakta ve 2008 yılında karikatürist Siné (Maurice Sinet), Charlie Hebdo'dan, anti-semitik olduğu iddia edilen yazısı yüzünden işten çıkarılmaktadır. Bütün bunlar, sınırlandırmaların var olduğunu ve bu sınırlandırmaların farklı çıkar gruplarına göre değişkenlik göstermektedir. Latin Amerika örnek olarak alındığında, en başta, oligarşik aileler ve büyük sermaye ile kontrol edilen hakim medya, sınırsız ifade özgürlüğüne gereksinim duymaktadır ki bu yolla hem yenilikçi hükümeti taciz edebilir hem de yoksulların

refahlarını arttırma yönünde hükümetin icraatlarına da sansür uygulayabilir.

Charlie Hebdo'da yayınlanan birçok karikatür, İslamofobiye besleyen ırkçı birer propaganda, Fransa'yı ve genel olarak Avrupa'yı kasıp kavuran anti-göçmenlik dalgası gibi okumalar içerebilmesine rağmen, Charlie Hebdo yine de Müslümanları karikatürize ederken, hiçbir sınır tanımadı. Bunun yanı sıra, Peygamberin uygunsuz biçimde gösterildiği birçok karikatürün içinde özellikle bir tanesi, aşırı sağ tarafından fazlasıyla irdelendi. Bu karikatürde, Boko Haram'ın seks köleleri olarak tasvir edilen bir grup Müslüman hamile kadın, ellerini büyümekte olan karınlarına koyup, "Bize yapılan yoksulluk yardımlarından ellerinizi çekin" diye haykırmaktadır. Bu karikatür bir çırpıda, İslam'ı, kadınları ve refah toplumu kavramlarını damgalamaktadır. Beklenildiği üzere, Avrupa'da yaşayan en geniş Müslüman topluluğu bu yayın kolunu, saldırgan olarak görmüştür. Öte yandan, Charlie Hebdo'ya karşı işlenen bu barbarca suça karşı kınama da Paris'te ivedilikle yankı bulmuştur. Bu yüzden, biz de kimilerince evrensel olarak kabul edilen, süregelen değerlerdeki tezatlar ve asimetri üzerine düşünmeliyiz.

> Tahammül ve "Batı Değerleri"

Bu suçun bağlamı ele alındığında iki ana düşünce akımı hakim olmakta, her ikisi de kapsamlı ve kültürlerarası bir Avrupa inşa etmeye yardımcı olmamaktadır. Bu iki görüşten en radikal olanı, açıkça İslamofobik ve göçmen karşıtı eğilimleri göstermektedir. Bunlar Fransa'daki aşırı sağ ve sağ partilerin önümüzdeki seçimlerde kendilerini tehdit altında hissettikleri zaman sıkı sıkıya tutunduğu görüşlerdir (Yunanistan'daki Antonis Samaras örneğindeki gibi) Bu düşünce akımında, Avrupa medeniyetinin düşmanları "biz"im aramızdadır – onlar bizden nefret eder, pasaportlarımızı kullanır ve onlar tasfiye edilmedikleri müddetçe bu durum çözüme ulaşmaz. Göçmenlik

karşıtı söylemleri mutlak, yanılmaz bir çizgiye sahiptir. Diğer düşünce akımı ise tahammülü öne sürmektedir. Söz konusu bu insanlar bizden farklıdır, bize yüküdür ama onlara "tahammül etmeliyiz", çünkü, ne de olsa yarar sağlarlar, böyle yapmalıyız - ancak onlar da ılımlı olur ve bizim değerlerimize asimile olurlarsa.

Peki, nedir bu "Batı değerleri"? Bu değerler adına yüzyıllarca Avrupa'nın içinde ve dışında sürdürülen vahşetten – kolonyal şiddetten iki dünya savaşına – sonra alınan önlemler ve öne sürülen çokça fikir, bu değerlerin ne olduğu ve bunun yanı sıra, belli bir bağlama sadık kalınarak neden bazı değerlerin diğerlerinden daha öncelikli olduğunu sıralamaktadır. Örneğin, hiç kimse özgürlüğün değerini sorgulamamaktadır, fakat aynı durum İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da etkili olan refah toplumunda öne çıkan eşitlik ve kardeşlik değerleri için geçerli değildir. Son zamanlarda, toplumsal entegrasyonu üst düzeye çıkarmak için öne sürülen sosyal yardım, muhafazakar politikacılar tarafından sorgulanmaya başlanmış ve günümüzde ister merkez-sol ya da merkez-sağ eğiliminde olunsun, yönetici partiler tarafından bir lüks olarak görülmemektedir. Sosyal yardımın çatırdaması ve özellikle genç nüfusu hedef alan büyüyen işsizlik oranlarının toplumsal bir krize yol açması, işsizliğin yanı sıra etnik ve dini ayrımcılığın da birer kurbanı olan genç nesiller aracılığı ile köktencilüğün ateşlenmiş olduğu doğru değil midir?

> Medeniyetlerin Değil Fanatizmlerin Çatışması

Karşılaştığımız durum, medeniyetlerin çatışması değildir zira Hristiyan ve İslam medeniyetleri aynı köke sahiptirler. Önümüzde duran, içlerinden bazılarının bize böyle görünmesine neden olacak kadar yakın olan, fanatizmlerin çatışmasıdır. Tarih, fanatizmlerin ve bunların çatışmasının her daim seçkin sınıfın ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda olduğunu göstermektedir. Hiçbir zaman genel

sınıflara fayda sağlamamış, bu sınıflar her zaman bu tür çatışmalardan en ağır darbeleri alan neferler olmuşlardır. Avrupa'da ve Avrupa'nın nüfuzunun olduğu diğer yerlerde, Haçlı Seferleri ve engizisyonunda, kolonyal nüfusun Hristiyanlaştırılmasında, din savaşları ve Kuzey İrlanda'da yaşanan çatışmalarda da durum böyledir. Budizm gibi barışçıl bir dinin, Sri Lanka'nın Tamil azınlık üyelerinin binlercesinin katledilmesini meşrulaştırması, 2003 yılında, Hindu köktencilerinin Güccarat'taki Müslüman nüfusunu öldürmesi ile Başbakan Modi'nin yakın zamanda elde ettiği zafer sonucunda, iktidara yükselme ihtimali en korkutucu olandır. Ayrıca, İsrail'in cezalandırılmaksızın Filistin'de sürdürdüğü sözde din adına yapılan etnik temizlik ve sözde İslam Birliği'nin Suriye'de ve Irak'taki Müslümanları katletmesi de Avrupa topraklarının dışında yaşanan olaylardır. Bu tür olaylar, kültürlerarası Avrupa'daki sınırsız sekülerleşmeye ile kendilerini tanımlamayan insanların bir savunması olup, başlı başına bir aşırılıkçılık değil midir? Aşırıcılıklar birbirlerine tezat oluşturmurlar mı? Birbirlerine bağlı

mıdır? Cihadçılar ve Batı'daki gizli servisler arasında nasıl bir ilişki vardır? Kaddafi ve Esed'e karşı savaşırken birer özgürlük savaşçısı olarak adlandırılan İslam Birliği'nin cihadçıları şimdi nasıl terörist olarak anılıyorlar? Hepsi Batı'nın birer müttefiki olan Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt ve Türkiye, İslam Birliği'ni nasıl destekliyorlar? Bunların ışığında, şu da biliniyor ki, tüm fanatizmlerin (İslami fanatizmde dahil olmak üzere) kurbanlarının büyük çoğunluğu fanatik olmayan Müslüman halk olmaktadır.

> İnsan Hayatının Değeri

Avrupalıların bu ölümler karşısında verdiği mutlak ve koşulsuz kuvvetli tepkiyi, son yaşanan Charlie Hebdo trajedisiyle ilişik olması muhtemel çatışmalar sonucu masumların ölümüne yol açan benzer olaylarda göstermemesi bizi düşündürmektedir. Aynı günde, Yemen'de bombalı saldırı sonucu 37 genç insan hayatını kaybetmiştir. Geçen yaz, İsrail'in işgali sonucu 1500'ü sivil ve 500'ü çocuk olmak üzere 2000 Filistinli

ölmüştür. Meksika'da, 2000 yılından beri 102 gazeteci basın özgürlüğünü savundukları için öldürülmüş ve Kasım 2014'te Ayotzinapa, Meksika'da 43 genç protestocu öldürülmüştür. Muhtakkak ki, verilen tepkilerin farklılığı beyaz, Hristiyan kültürden gelen bir Avrupalı'nın hayatının, farklı dinlerden ve bölgelerden, içinde bulunduğu kültür dolayısıyla Avrupalı olmayan ya da farklı bir renge sahip Avrupalı'dan daha değerli olduğu görüşüyle temellendirilemez. Bunun nedeni, Avrupalı olmayan ya da Avrupalı olup farklı renge sahip olanların, Avrupalılardan daha uzakta yaşıyor olmaları ve Avrupalılara aşina olmadıkları için midir? Öte yandan, Hristiyanların görevlerinden biri olan "komşunu sev" düsturu böyle bir ayrım mı yapmaktadır? Ya da Batı'daki hakim medya ve politik liderler, onların acılarını önemsizleştirmekte hatta onları birer şeytan gibi göstererek, bütün yaşadıkları acıları hak ettiklerini bize düşündürmeye mi çalışmaktadırlar? ■

Boaventura de Sousa Santos'a ulaşmak için;
<bsantos@ces.uc.pt>

> Halk Sosyolojisine giden 2 Yol

Nira Yuval-Davis, Doğu Londra Üniversitesi (University of East London), İngiltere, Uluslararası Sosyoloji Derneği Irkçılık, Ulusalçılık ve Etnik İlişkiler Araştırma Komitesi (RC05) Başkanı (2002-2006) ve 2006 Durban Uluslararası Sosyoloji Derneği Dünya Kongresi Program Komitesi Üyesi

İsrailli bir muhalif olan **Nira Yuval Davis**, uzun süredir insan hakları savunuculuğu yapmaktadır: Köktencilğe Karşı Kadınlar Derneği'nin ve uluslararası araştırma ağı olan Askeri Çatışma Bölgelerindeki Kadınlar'ın kurucu üyesi olup, Birleşmiş Milletler'in farklı departmanları ve aralarında Uluslararası Af Örgütü'nün de bulunduğu çeşitli sivil toplum kuruluşlarına danışmanlık yapmaktadır. Cinsiyet, ırkçılık ve dini köktencilik üzerine araştırmalarıyla uluslararası ölçekte tanınan Nira Yuval Davis'in kitapları arasında; "Racialized Boundaries (Irkallaştırılmış Sınırlar), Gender and Nation (Cinsiyet ve Ulus), The Politics of Belonging (Aidiyetin Siyaseti), Women and Fundamentalism (Kadın ve Köktencilik) bulunmaktadır. Nira Yuval Davis, Doğu Londra Üniversitesi'nde Göç, Mülteciler ve Aidiyet Araştırma Merkezi'nin Başkanlığını yapmaktadır. Bu makalesi, yakın zamanda ölen, tanınmış İsrailli sosyolog Baruch Kimmerling ile halk sosyolojisine uzanan farklı yollar hakkındaki iç-konuşmayı konu almaktadır.

Beyin felci geçiren Baruch Kimmerling, 1948 yılından sonra Romanya'dan İsrail'e mülteci olarak gelmiştir. İsrail basınına olan sürekli katkılarının yanı sıra, İsrail'in en önemli ve en çok tanınan sosyoloğu olmuştur.

Baruch ve ben İbrani Üniversitesi'nde (Hebrew University) lisans öğrencileri olduğumuz günden beri arkadaşız, Baruch üniversitede kalmaya devam ederken ben de 1969'da yüksek lisansımı tamamlayıp buradan ayrılarak, önce Amerika'ya sonra da İngiltere'ye gittim. Araştırma öğrencileri olarak ikimiz de Shumel Eisenstadt'a (yaklaşık 40 yıl boyunca İsrail sosyolojisine hükmeden) karşı direndik, fakat hem sosyolojik hem de uzun yıllar siyasi konulara yaklaşımlarımız birbirimizden farklıydı. Yirmili yaşlarımda, İsrail devleti ve toplumunun Siyonizm dışı ve ardından Siyonizm-karşıtı analizleri çerçevesinde radikalleştirildim; İsrail-Filistin çatışması ve toplumları üzerine uzun süreli ve sistematik çalışmalar sonrasında da Baruch da benzer sonuçlara ulaştık- ancak Baruch, kendisini Siyonist olarak tanımlamaya devam etti. Baruch, sosyolojinin bu alanıyla ilgili önemli bakış açıları geliştirirken ben de bölgelerarası aidiyet siyaseti olarak özetlenebilecek alanla ilgilenerek, bu konu dışına çıkmış oldum.

Baruch 2007'de ölünce, İsrailli, Filistinli ve uluslararası sosyal bilimciler makaleleriyle Baruch'u anma konferansına katılmış ve ben de burada, İsraililer'in varoluşsal kaygısı – özellikle Baruch'un da sözünü ettiği 20.yüzyılın büyük bir bölümünü içine alan Siyonist hareketinde egemen konumda olan, seküler ve emekçi, Siyonist "Akhusalimler" üzerine bir konuşma yapmışım. Bu tür bir varoluşsal kaygı bu gruba içkin birtakım unsurlarla ilişkilendirmiş, bazıları yerleşimci kolonyal projelerde egemen olan azınlıklarla ortak; bir kısmı neo-liberal risk toplumlarıyla ortak ve bir diğer kısmı da İsrail'e özgü olan bu unsurları, sürekli bir savaş toplumu olmakla beraber İsrail'in yarı-seküler rejiminin itibarını tehdit etmeye yönelik mesihvari Yahudi köktencilğin tırmanışı ile ilişkilendirdim.

Şaşırtıcı bir şekilde, analizlerimin önceki yıllarda nasıl karşılandığı ile kıyaslandığında, bu konferansta söylediklerim büyük ölçüde olumlu karşılandı (öte yandan, konferansta, konuşmacılar tarafından verilen radikal mesajlara

da karşı çıkılmadı, fakat üzerinden beş yıl geçmesine rağmen, makalelerimizden oluşan bir sayı, bu konferansa ev sahipliği yapan Van Lear Enstitüsü'ndeki direniş yüzünden hala yayınlanmadı)

Her zamanki kıvrak zekası ve entelektüel dürüstlüğü ile yazılmış olan ve İsrail – Filistin çatışması üzerine okuyuculara bakış açısı kazandıran Baruch¹'un otobiyografisini tavsiye ederim. Öte yandan, bu eser halk sosyolojisi ile ilgili önemli sorular da ortaya koymaktadır. Ben de bu makalede iki önemli sorudan yola çıkacağım.

> Halk Sosyolojisi ve Profesyonel Sosyoloji

Donna Haraway'ın "Tann'nın hiçbir yerden her şeyi görmesinin sırrı" olarak adlandırdığı, Weberyen anlayıştan kaynağını alan bir farklılaşmayla, Baruch halk gazeteciliği ve profesyonel akademik çalışmalarını birbirinden tamamen ayırmıştır. Buna karşın, çoğunlukla feminist teorisyenler ve Marxist ile ırkçılık karşıtı olmak üzere bilgi sosyolojisindeki diğer radikal geleneklerden yola çıkarak, yerleşik bilgi ve yerleşik hayali savundum. Kendi sahip oldukları değerlere göre ele alınması gereken birçok gerçeğin olduğu ve dolayısıyla bunların birbiriyle karşılaştırılamayacağına ısrar eden relativist (göreci) bir konumdan çok, bireylerin bakış açılarının (toplumsal olarak bulundukları yerleri, özdeşimleri, normatif değerler sistemini kapsayan, birbirine indirgenmeyen ama bireyin yaşam deneyimleri ve pratiklerine aracılık eden, belirli yapısal ve süreçsel sınırlamalar içinde olduklarından dolayı değişken ve ihtilafı) dünyayı nasıl gördüklerini etkilediği görüşü savunuyorum. "Gerçeğin" bilgisine, belirli bir uzamsal ve zamansal bağlamda bulunan birçok yerleşik bakışın oluşturduğu diyalojik-yapıcı bir süreçle yaklaşılabilir.

Baruch'un siyasi ve profesyonel arasında ele aldığı ikiliğe dair sorunun sadece epistemolojik değildir. Yıllar boyunca bir sosyolog ve siyasi bir aktivist olarak, bu iki kavramı besleyen ve eleştirel bakış kazandıran iki eylem yolunun olduğunu buldum- bir yandan, siyasi taban örgütlenmesi diğer yerleşik bakışlara karşı empatik bir anlayış kazandırmaya yardım etmekte, diğer yandan ise kuramsal ve ampirik bilgi, kimlik politikalarındaki bazı kabataslak ikilikleri düzeltmekte ve karşı çıkmaktadır. Bununla beraber, belirli araştırmacıların neden belirli araştırma projeleriyle ilgilendikleri ve araştırma bulgularını nasıl ilettiklerini düşündüğümüzde, bu iki yol arasındaki çizgi çoğu zaman suni görünmektedir.

Baruch'un kamusal müdahaleleri, 1969'da üniversitesinde bulunan kafenin bombalanmasının ardından üzerinde çalışmaya karar verdiği İsrail-Filistin çatışması alanıyla da birebir örtüşen, endişelerin ve karşılıklı kavrayışın yer aldığı bir örüntüye işaret etmektedir. Baruch'un "bilimsel" çalışmasında önseziye, siyasi çalışmalarından daha az itibar ettiğine dair olan iddiasından büyük ölçüde şüphe etmekteyim. Baruch, Kuhn'nun paradigmatik değişim

Baruch Kimmerling, 1939 yılında, Macar bir anne ve Romen bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Yahudi Soykırımı'ndan kaçtıktan sonra, ailesi, Baruch'un büyüdüğü yer olan İsrail'e göç

etmiştir. Kudüs İbrani Üniversitesi'nde sosyoloji eğitimi almış olup, yaşamı boyunca bu üniversitede araştırmalarını sürdürüp, ders vermiştir. 1969 yılında üniversitenin kafeteryasındaki bombalamadan sonra, İsrail-Filistin çatışmasının kökenini, tarihini ve gerçeklerini araştırmaya yönelik çalışmalara odaklanmış, resmi İsrail anlatımından farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. İsrail politikalarının açıkça bir karşıtı olarak, geniş ölçekte ve sert ithamlarla karşı karşıya kalmıştır. Yazıları ve eğitimci kişiliğiyle, özgün bir demokratik devlet anlayışı çerçevesinde hiçbir ayırım yapmaksızın tüm vatandaşları kabul eden, askeri saldırganlıktan vazgeçen, arabulucu ve insancıl yöntemlerle barışın sağlanmasının desteklenmesi adına İsrail kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır. Baruch Kimmerling, değerlerine ve fikirlerine bağlı ve İsrail'in geleceği yönünde kaygı duyarak, 2007 yılında ölmüştür. Kitapları arasında, *Zionism and Territory: The Socioterritorial Dimensions of Zionist Politics* (Siyonizm ve Alan: Siyonist Politikaların Sosyo-alansal Boyutları, 1983), (1983), *The Invention and Decline of Israeliness: State, Culture and Military in Israel* (İsrail'in İcadı ve Düşüşü: İsrail'de Devlet, Kültür ve Askeriye, 2001); *Politicide: Sharon's War Against the Palestinians* (Siyasi Kırım: Şaron'un Filistinliler'e Karşı Savaşı, 2003) bulunmaktadır.

teorisiyle ilişkili olarak, veri toplama sürecinin seçicilik unsurları barındırdığından bahsetmektedir. Bununla birlikte, Baruch'un sosyolojik çalışmasının, yazdığı kısa genel makalelerin okunmasından sonra değerlendirilmesine karşı duyduğu hüsrani da anlayabiliyorum.

Baruch'un bilginin değişen paradigmaları ile İsrail ve Filistin toplumlarına dair anlayışı, kendisinin "merkezdeki uç" konumuna dair bir önkoşul oluşturması ve aynı zamanda halk sosyolojisindeki yöntemine dair ikinci bir sorunu da ortaya koymaktadır.

> Halk Sosyolojisinde Toplumsal Konumun Rolü

Baruch'un kapsamlı, düşüncüsel ve açık sözlü anlatımında, İsrail'in en eski gazetesi olan Ha'aretz'de

yayınlanan ilk makalesini, Sabri Jiris'in "İsrail'deki Araplar" adlı kitabına yaptığı derinlikli ve aşırı eleştirel olarak tanımlamaktadır. Daha sonraları, Baruch sadece, Sabri'nin haklı olduğunu anlamış olmakla kalmayıp, herhangi bir arşivsel malzemeye erişimi olmamasıyla beraber, Sabri'nin İsraili Filistinliler'in kontrol altına alınması ve topraklarına el konmasının boyutunu ve bu aldatmacayı azımsadığının da farkına varmıştır. Baruch, benzer bir kaymayı Ian Lustick'in "Yahudi Devleti'nde Araplar" kitabında da göstermiş, bu kitabı oldukça övmüştür. (Her ne kadar bunu otobiyografisinde belirtmese de, 1975 yılında yayınlanan ve benim de yardımcı editörlük yaptığım İsrail ve Filistinliler adlı kitabı; beni düşünen bir arkadaşım olarak, özgeçmişime eklemememi tavsiye etmişti. Benim makalemin de dahil olduğu bir çok makale, Baruch'un son dönem yazılarından yola çıkılarak yazılmıştı.)

Yıllar geçtikçe, Baruch İsrail ile Filistin toplumları ve çatışmaları konusundaki anlayışını tekrar gözden geçirebilmiş ve yazılarıyla önemli ölçüde İsraililerin görüşlerini etkileyen, muazzam bir halk sosyoloğu olmuştur. Benim de çeşitli konulardaki görüşlerim yıllar geçtikçe gelişmekte ve değişmektedir ve umarım bu durum Baruch'da olduğu gibi benim için de yaşadığım müddetçe devam eder. Ancak burada, Baruch'un iki iddiası üzerinden bir meseleyi ele almak isterim.

İlk olarak, Baruch, okuduğu ve yıllar boyunca, saatlerce karşılıklı tartışma içinde olduğu diğer kişilerin çalışmalarından az etkilendiğini belirterek, yeni bakış açısını ve anlayışını kendi kendinin geliştirdiğini öne sürmektedir. Hem kendisini hem de bilgiyi diyalojik olarak yapılandırmaması, bilginin ve tutumun edinilmesini yanlış temsil etmektedir. İroniktir ki bu, olguların temsili ve alternatif analizlerin oluşumunu ilke edinen halk sosyolojisinin var olma nedenini de sarsmaktadır.

İkinci olarak ise, Baruch halk sosyoloğu olmasının nedenini, diğerlerinin aksine uçlarda konumlanarak değil, "bizden biri" olmasıyla açıklamaktadır. Bir diğer deyişle bu neden kendisinin seçkinlerin gözünde "meşru"

olmasında yatmaktadır. Baruch, bu yönüyle anaakım İsrail basınında (tartışmasız) yer bulurken, benzer analizler yapan diğerlerinin (i.e. Matzpen gibi radikal sosyalist ve Siyonizm karşıtı örgütlerin üyelerinin) görüşlerinin ise uygunsuz olarak kabul edilmesi nedeniyle, kamusal alanda daha az görünürlük kazandığını ileri sürmektedir. Baruch bu tür bir meşruiyeti, bir halk sosyoloğunun etkili bir çalışma sürdürmesinin önkoşulu olarak görmektedir.

Kendisinin "Onlardan biri" olarak kabul edilmesi, Baruch'a göre bir yandan Jiris ve Lustick'in kitaplarını eleştirip, analizlerini reddedip daha sonradan bu eserlere saygı duymasından ileri gelmektedir. Fakat, bu görüş bizi büyük bir kuramsal ve siyasi bir muammaya taşımaktadır: Etkin olmak için gerekli olan sosyal sermayayı biriktirmeden önce, kişi kendisini topluluğun güvenilir bir üyesi olduğunu ispat etmek zorunda mıdır? Peki ya bu birikim süreci ilk aşamada asıl davayı azımsayan ve daha sonları aynı davanın savunucusu olsa bile mi?²

Bu soruya verilebilecek kolay bir cevap yoktur. Hem bu bölgede bulunan diğer yerler hem de bir bütün olarak dünya göz önüne alındığında, günümüz İsrail toplumu ve siyasetine bakınca, her ne kadar Gramsci'nin umut siyasetine, iradenin iyimserliğine ve aklın kötümserliğine tutunmaya çalışsam da çoğu zaman umutsuzluğa yakın şeyler hissediyorum. Baruch, her ne kadar uçlardan ziyade, merkezden başlasa da, O da benzer hüsrani ve sıkıntıyı hissetmekteydi. Küresel Diyalog'un okurlarından da, halk sosyologlarının ve diğer halk aydınlarının etkin olmaları için kendilerini nerede konumlandırmaları gerektiğine dair düşüncelerini bilmek isterim. ■

Nira Yuval-Davis'e ulaşmak için: <n.yuval-davis@uel.ac.uk>

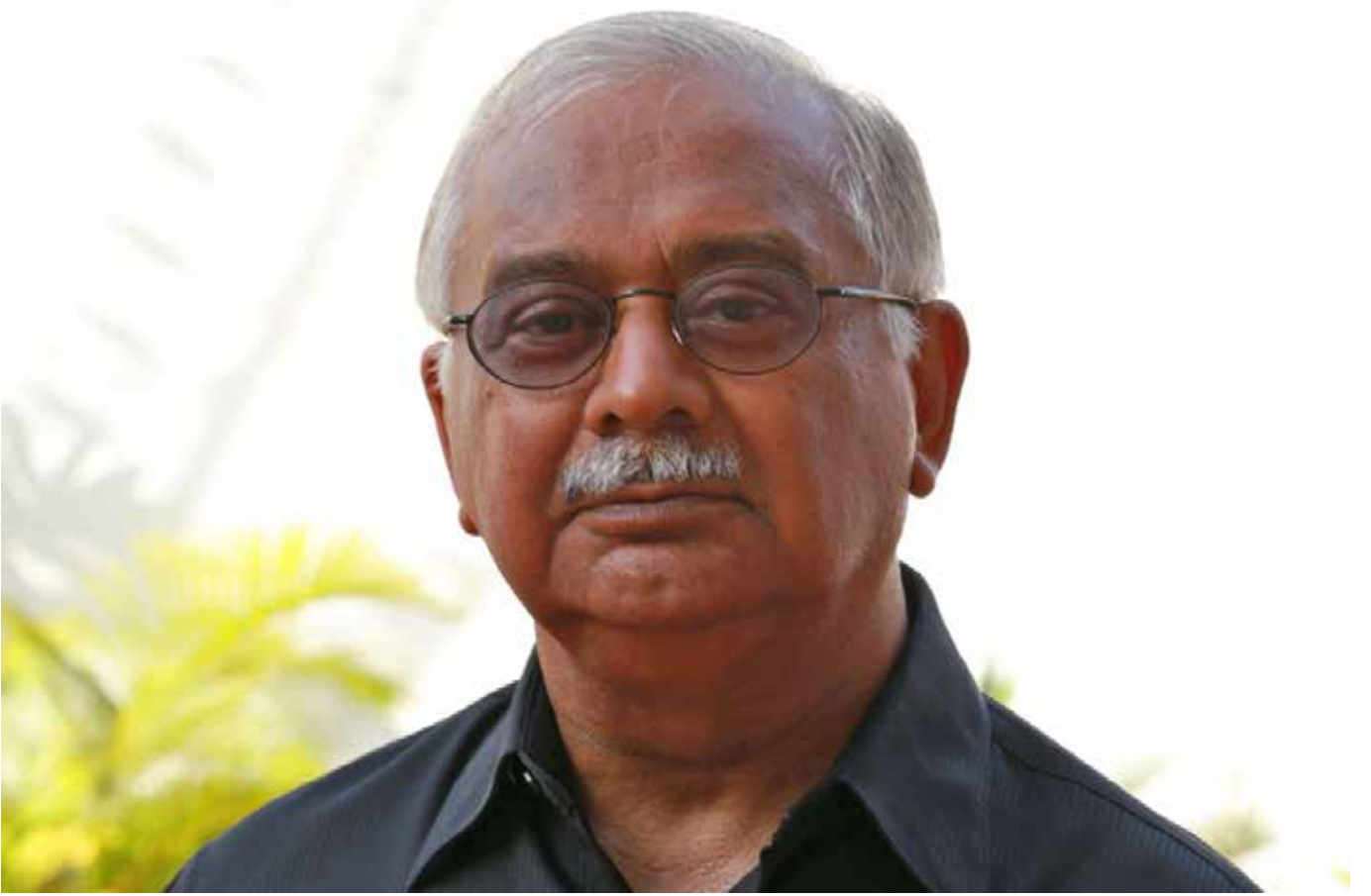
¹ Kimmerling B. (2013) *Marginal at the Centre: The Life Story of a Public Sociologist*. New York and Oxford: Berghahn Books, çeviri Diana Kimmerling.

² Bu "uygunsuz" uçlarda yer alan bizlerin stratejisi, bir yandan halk aktivisti olarak, çeşitlilik gösteren belirli (çoğunlukla popüler olmayan) mücadelelerde olmakla beraber, benzer değerlere sahip Filistinliler ve Araplar arasında diyalogu ve dayanışmayı sağlamak; öte yandan, İsrail'in uluslararası halk ve hükümet desteğini etkilemek için, İsrail ve Orta Doğu dışında bulunan sosyalist ve insan hakları savunucularıyla birlikte çalışmaktır.

> Eleştirel

Bağlılığın Ömrü:

Issa Shivji ile Görüşme

Issa Shivji.

Issa Shivji, postkolonyal Afrika'nın en büyük halk aydınlarından birisidir. 1967- 1970 yılları arasında Dar es Salaam Üniversitesi'nde hukuk öğrencisi olmuş ve Giovanni Arrighi, Immanuel Wallerstein ve John Saul gibi seçkin sol eğilimli bilim adamlarının arasında yetişmiştir. Bu bilim adamları, üniversitenin biçimlendirici entelektüel mayasından etkilenerek, dünyanın çeşitli yerlerinden buraya gelmişlerdir. Zamanın ilerisinde bir öğrenci olarak Shivji de, Tanzania'nın ilk başkanı Julius Nyerere'nin Ujamaa rejiminin sosyalist politikalarına karşı çıkmaya başlamıştır. Bu erken dönemde, ortaya çıkardığı; çokça övülen ve geniş çevrelerce tartışılan eseri, *The Silent Class Struggle* (Sessiz Sınıf Mücadelesi)' da, Afrika'nın yeni postkolonilerinde siyasi olarak temsil

edilmeyen sosyal güçlere vurgu yapmıştır. London School of Economics (Londra Ekonomi Okulu) ve Dar es Salaam Üniversiteleri'nde eğitimini tamamladıktan sonra, post doktorasını Hukuk Fakültesi'nde yapmış, 2006 yılında emekli olana kadar da çalışmalarını burada sürdürmüştür. Bu süre boyunca, toprak reformu ve anayasal hukuk dallarında çalışmalar veren bir halk figürü haline gelmiştir. Kendisinin 1980'lerde başlayan neoliberalizm ve üniversitenin özelleştirilmesi konusundaki karşıt fikirlerine rağmen ülkenin içinde bulunduğu siyasi türbülانsta varolmayı sürdürmüştür. 2008 yılında, Pan-Afrika çalışmaları üzerine Julius Nyerere Kürsüsü'ne layık görülmüş ve üniversiteyi kamu tartışmalarının merkezi haline getirmeyi amaçlamıştır. Profesör Shivji, bu görüşmeyi yapan, siyaset

bilimi dalında öğretim görevlisi olan Sabatho Nyamsenda gibi birçok genç akademisyene ilham kaynağı olmuştur. Aynı zamanda Shivi, Uluslararası Sosyoloji Derneği'nin 2006 yılında Güney Afrika'nın Durban şehrinde düzenlediği Dünya Kongresi'nde etkin katılımcılarından biri olmuştur.

SN: : Dar es Salaam Üniversitesi (Mlimani veya Hill olarak da bilinen) ile olan bağınız 1967 yılında bu üniversitede hukuk öğrencisi olmanızla başladı ve siz, mezun olduktan sonra da aynı üniversitedeki Hukuk Fakültesi'nde devam ederek, buradaki görevinizi 36 yıl boyunca sürdürdünüz. Birçok ilerici meslektaşınız başka üniversitelere gitmelerine rağmen siz neden bu üniversitede kalmaya karar verdiniz?

IS: Doğrudur, birçok yoldaşım Ulusal Hizmet Bürosu, siyasi parti ve hatta ordu gibi kurumlarda görev yapmıştır. Biraz naif bulunabilir ama gerçek şu ki, bu durum yoldaşların kendilerini en etkin oldukları yerlerde konumlandırmalarına yönelik verdikleri toplu bir kararın sonucuydu. Yoldaşlar, benim ilerici entelektüel ve ideolojik çalışmalar yapabilmem için üniversitede kalmam gerektiğini düşündüler ve ben de onların bu fikrine uydum. Üniversite, ilerici fikirlerin gelişmesine olanak tanıyan ve ilerici entelektüel yoldaşlığın oluşturulup, sürdürülebileceği bir alan sundu. O dönemlerde, ulusal bağlılık, emperyalist sistemin derin bir entelektüel birikimi öngören anlayışıyla birleşerek, genç radikal bilimadamlarının yetişmesini sağlamakla beraber bu bilim adamlarının bir çoğu liselerde öğretmenlik yaparak, ilerici düşünce ve bu düşüncenin uygulanabilirliğini daha da zenginleştirmişlerdir.

Tüm hayatımı Hill'de geçirmekten dolayı hiçbir zaman pişmanlık duymadım.

SN: Accumulation in African Periphery (Afrika Çepesinde Yığın) kitabınızda, Afrika ülkeleri ve özellikle Tanzanya'nın geçirmiş olduğu post-kolonyal deneyimi üç aşamada ele alıyorsunuz: ulusalci aşama (1960lar ve 1970ler), kritik aşama (1980ler) ve neoliberal aşama (1990lardan günümüze). Bütün bu değişimler Mlimani'yi nasıl etkiledi?

IS: Üniversiteler sosyal bir çevrenin içerisinde varolurlar ve açıkça bu çevredeki değişimlerden etkilenirler. 1980ler ülkemiz için olduğu kadar Afrika'nın geri kalanı için de gerçekten fazlasıyla kritik bir dönemdi. Üniversiteler hem kaynak bulamıyorlar hem de bitmek tükenmeyen bir şekilde neoliberalizmin ideolojik ve entelektüel kurallarının hücumuna maruz kalıyorlardı. Birçok meslektaşımız Lesotho, Botswana, Swaziland gibi güneydeki Afrika ülkelerindeki, daha sonraları ise Güney ve Güneybatı Afrika ülkelerindeki üniversitelere gittiler. Ancak, devrimci ulusal hareketin verdiği şevkin yoğun olduğu ilk yirmi yıllık süreçte ilerici fikirleri özümseyen, aralarında birçok genç radikal bilimadamlarının da olduğu birçok kişi aradan sıyrıldı ve çok iyi çalışmalar yapmaya devam ettiler. Örneğin, otoriter ve

devlet karşıtı konumları anlatan 1983-84 yıllarındaki büyük anayasal tartışmada entelektüel tarafı yönlendirdiler. Tabii, farklı eğilimler de vardı, bunlar liberal demokrasiyi, insan haklarını ve çoklu siyasi parti oluşumlarını mutlak bir amaç olarak görüyor ve bu yüzden reformist reformları talep ediyorlardı. Ardından, azınlıkta kalan başka bir eğilim de demokrasi için mücadeleyi bağımsız sınıf hareketinin ekolü olarak görmüşlerdi ve buna devrimci reform olarak adlandırıyorlardı. Bir örnek vermek gerekirse, reformistler derhal çok partili sistemin oluşturulmasını isterken, devrimciler ilk aşamada, parti ve devletin birbirinden ayrımını ve ikinci olarak da, bağımsızlık sonrası dönemi değerlendirmek üzere uzun süreli ulusal bir münazarayı ve yeni ulusal konsensüsün inşa edilmesini talep ediyorlardı.

Ulusalci dönemden neo-liberal döneme geçişte, Hill hala tartışmaların ve ideolojik çatışmaların kaynağı idi. Hill'in bu konumu, neoliberalizm olarak adlandırılan üçüncü aşamanın idaresinin ülkede yerini sağlamlaştırması, üniversitenin "meslekileştirilmesi" ve özelleştirilmesinin hız kazanmasıyla beraber sona erdi

SN: 2008 yılında, Kigoda in Kiswahili olarak bilinen, Pan-Afrika çalışmalarında Mwalimu Nyerere Profesörlük Kürsüsü'ne atanan ilk kişi oldunuz. Bu pozisyona geçişinizin hemen ardından, Nyerere'nin mirasını canlı tutmaktan onur duyduğunuzu belirttiğinize dair sözler aktarıldı. Burada, yazılarınızda bahsettiğiniz üzere Nyerere'nin Marxizm ve alt sınıfların mücadelesine kökten karşı çıktığı göz önüne alındığında, nasıl bir mirstan bahsettiğinizi açıklayabilir misiniz?

IS: Nyerere radikal bir ulusalcıydı. İlerici bir Pan-Afrikancı ve açıkça bir emperyalizm karşıtıydı. Emin olmak adına şunu belirtmek isterim, kendisinin emperyalizm karşıtlığı Nkrumah'ta olduğu gibi, radikal bir siyasi ekonomi temeline dayanmıyordu. Yine de, insanların yanında olan tavrı tutarlı, emperyalizm karşıtı konumu desteklenebilir ve ulusalcılığı da ilericiydi.

Devamında gelen neoliberal siyasi sınıfla ve bu sınıfın toplumda yarattığı hasarla karşılaştıldığında, ilerici hata Marxistlerin başlarına gelen kötü şeylerden sonra kimse Nyerere'nin mirasını hatırlamak istemez ve bu tür bir ideolojik kaynağı, kapitalizmin şu an içinde olduğu açgözlü durumuyla mücadele etmek için harekete geçmez.

Nyerere, Marxist değildi ve kendisi, böyle bir kimliğin altına da gizlenmedi. Marx, bayağı Marxizm ile karşılaştığında "Ben Marxist değilim" diye haykırmıştır.

Devletin başında biri olarak, kendisini alttan gelen mücadelelere karşı konumlandığı doğrudur. Ama bu demek değildir ki, ilerici bir insan Nyerere'nin ilerici mirasını onurlandırmamalıdır ve bu çelişkili vasfından dersler edinmemelidir. Dostum, Marxist bir özleştirme (purist) değildir, siyasidir!

SN: Nyerere'nin mirasından bahsederken öne sürdüğünüz "çelişkili vasfı" ne anlama gelmektedir?

IS: Mwalimu hakkında bir anekdottan daha iyi bir şey söyleyemem. 1978'de devlet karşıtı gösteride bulunmaları nedeniyle Hill'den atılan öğrencilerin olayının üzerinden birkaç ay geçtikten sonra, Mwalimu kampüsü ziyaret etti. O sırada, öğrencilerden biri cesaret göstererek, kendisine şunu sordu: "Mwalimu, siz demokrasiden bahsediyorsunuz ama biz demokrasi için gösteri yaparken siz Bölgesel Kuvvet Birimi'ni bize saldırmaları için gönderdiniz"

Mwalimu, bu öğrenciye döndü ve ardından şöyle cevap verdi: "Ne bekliyordunuz? Ben bu devletin başındayım, şiddeti tekelinde bulunduran kurumlara başkanlık ediyorum. Eğer sokaklarda kaosa sebep oluyorsanız, tabii ki Bölgesel Kuvvet Birimi'ni gönderirim. Ama bu siz demokrasi için savaşmayacaksınız anlamına mı gelir? Demokrasi hiçbir zaman gümüş tabakla gelmez." (kelimesi kelimesine aynı sözleri kullanmadı). Ve biz de alkışladık. Mwalimu ne yardan ne de serden geçmişi oldu.

SN: İranlı devrimci entelektüel Ali Shariati, üniversitelerin "yenilmez müstahkem birer kale" olduğunu dile getirerek, üniversitelerin asıl görevinin kurumsal dünyaya entelektüel köleler yetiştirdiğini vurgulamıştır. Pan-Afrika Çalışmaları Programı olan Kigoda, Mlimani "kalesinin" kapılarını açmayı başararak, entelektüellerle kitleler arasında bağ oluşturdu mu? Eğer bunu başardıysa, nasıl yaptı?

IS: Kigoda'nın üniversite kalesinin kapılarını açmayı başardığını söylemek akılsızlık olur. Althuseryan kavramlarla konuştuğumuzda, üniversiteler ideolojik devlet aygıtlarının birer parçasıdır. Egemen entelektüeller, kuşkusuz egemen bilgiyi üreten ve aktaran kişiler olmakta ve böylece egemen ideolojinin temelini oluşturmaktadırlar.

Fakat, bilginin üretim sürecinin doğası, fikirlerin tartışmasına bağlıdır. Bu da egemen olanların yanısıra diğer bakış açıları için de bir alanın açılmasına olanak tanır. Öte yandan, böylesine bir alan sorgusuz sualsiz kabullenilmemelidir. Kendilerine göre sınırları vardır ve kritik dönemlerde, bastırılırlar. Böylesine ilerici alanlara sürekli olarak sahip ve yeniden sahip çıkmak, talep etmek bir mücadeledir. Ve bütün mücadeleler gibi, bu entelektüel mücadeleler de kendi biçimleri ve metodları için hayalgücüne ihtiyaç duyarlar.

Bütün bunlar, daha fazlası değil, Kigoda'nın yapmaya çalıştıklarıdır. Muhtemelen, entelektüel açıdan iştiyaka sebebiyet verdi, belki de genç entelektüeller aracılığı ile güvenilirliğini kazanmayı başardı, belki de Hill'in ilerici köklerini kazıp ortaya çıkardı. Sınırları olsa da, bu sınırlar benim dönemimin sonunda kendini göstermeye başladı. Birey, belirli koşullar altında birçok şey yapabilir. Sanırım, bireyler tarihi oluştururken, bunu yaparken koşulları kendilerinin seçmediğini söyleyen; Plekhanov'u ve ondan önce Marx'ın izinden giden E.H.Carr'dı.

SN: Nyerere, bir defasında ezilenleri, paranın bir silah olarak kullanılması konusunda uyarmıştı. Yine de, kaynak yaratılması, günümüzde entelektüel projelerin oluşturulması yönünde merkezi bir konumda bulunuyor. Hiçbir çalışma parasız yapılmıyor. En ilerici örgütler bile, kaynak arama süreçlerinde kapitalist kurumların önünde diz çökmeyi kaçınılmaz buluyorlar. Kigoda, bu tür aktiviteleri nasıl yürütüyor?

IS: Evet, para ve bağışlanan paralar, entelektüel projeler için itici bir güç haline geldi. Kigoda, şüphesiz ki kaynak sorunuyla karşı karşıya kaldı ama bu konuda belli prensipleri baştan belirledi. İlk olarak, kürsülerin ve asistanlarının maaşları da dahil olmak üzere tüm idari harcamalar, üniversitenin bütçesinde karşılanıyor. İkinci olarak, Kigoda, yabancı bağışçılardan para almaktan imtina ediyor. Üçüncü olarak ise, yurtiçinde bulunan kamu kuruluşları ya da dostane entelektüel Afrika örgütleri tarafından bağışlanan kaynaklar hiçbir şarta bağlı olmamaktadır. Ve, son olarak, Kigoda'nın programı ve aktiviteleri kati suretle Kigoda kolektifi tarafından belirlenmektedir.

Hiç kolay olmadı ama bütçemizi mutevazı bir ölçüde tutarak, ağırlıklı olarak gönüllü çalışmalara dayanarak ve harcamalarımızı ihtiyatla yaparak, bunu başardık.

SN: Artık üniversiteden emekli olduğunuza göre, ne gibi projelerde çalışmayı planlıyorsunuz?

IS: Hala üniversitedeyken, iki meslektaşım olan Profesör Saida Yahya-Othman ve Dr. Ng'wanza Kamata ile birlikte, Tanzania Bilim ve Teknoloji Komisyonu tarafından desteklenen, Mwalimu Nyerere'nin eksiksiz biyografisini yazmak adına bir çalışmaya giriştik. Şimdi, az çok araştırmamızı tamamladık – böyle bir araştırma ne kadar bitirilebilirse – ve yazma sürecine başladık.

Bu projeden edindiğimiz en önemli çıkarımlarımızdan biri Nyerere Kaynak Merkezi (Nyerere Resource Center - NRC)'nin kurulması oldu. Bu merkezde bulunacak olan belge odasında, topladığımız tüm materyaller tutulacak ve araştırmacılar için hazır hale getirilecek. Merkezde, stratejik düşünmeye, münazara ve tartışmalara yer veren bir platform oluşturacak şekilde aktiviteler düzenleyeceğiz. Bu yöndeki çalışmalara bu sene başlayacağımızı ümit ediyorum. Umuyorum ki, Nyerere Kaynak Merkezi, ülkenin ve kıtanın birçok önemli meselelerini ele alan bir merkez haline gelecek.

Neoliberal, sivil toplum örgütleri ve "danışmanlık" kültürünün üzerinde durduğu politika – çok eylem, az düşünce – ve yönlendirilmiş öngörü, entelektüel düşüncenin gelişmesine büyük zarar veriyor ve sonucunda da dünyayı anlamak ve irdelemekten vazgeçiyoruz. Dünyayı daha iyi anlamadan onu daha iyi hale getirmek için mücadele edemeyiz. Bunun için, tarihi göz önünde bulundurmalıyız. Umuyorum, Merkez; bütüncül, uzun süreli düşüncüyü yeniden canlandırmaya katkıda bulunacaktır. ■

Sabatho Nyamsenda'ya ulaşmak için: <sany7th@yahoo.com>
Issa Shivi'ye ulaşmak için: <issashivi@gmail.com>

> Kapitalizm vs. İklim Adaleti

Herbert Docena, Kaliforniya Üniversitesi (University of California, Berkeley), ABD ve Uluslararası Sosyoloji Derneği İşçi Hareketleri Araştırma Komitesi Üyesi (RC44)

Lima'daki BM iklim değişikliği konferansı sırasında dünyanın dört bir yanından toplumsal hareket öncülüğünde "İklimi Değil Sistemi Değiştirin" talebiyle düzenlenmiş olan Doğa Anayı Korumak için Halkların Yürüyüşü. Fotoğraf Herbert Docena.

1 972 yılında Stokholm'de çevre üzerine düzenlenen ilk Birleşmiş Konferansı'ndan itibaren gelenekselleşen alternatif "Halk Zirvesi" yine binlerce insanı Aralık ayında (2014) biraraya getirdi. Lima (Peru)'nın sokaklarında yürüyüş yapılırken, devletleri temsil eden yüzlerce kişi de askeri bir kampın içinde Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesi'nin İklim Değişikliği üzerine düzenlediği Taraflar Konferansı (Conference of Parties - COP) için toplandılar.

Halkın Zirvesi'ndeki talepler her zamanki gibi çeşitlilik gösteriyordu. Bir kısım, "İklim Değişikliği İçin Ciddi Yasalar İstiyoruz" ya da "Söz değil, Eylem!" yazılı renkli pankartlar taşıyıp, yürüyüş yapanlar ondört kilometre ötede, içeride resmi konferans için bulunanların çıkarları arasında uyum olabileceğini ve konferanstakilerin gerçekten de varolan sistem nezdinde

"ciddi iklim değişikliği yasaları" çıkarabileceğini talep ediyorlardı.

Ancak, sıklıkla duyduğum talep aslında yürüyüş esnasında tam ortada duran pankartta yazan, arkasında herkesin yürüdüğü ve üzerinde "İklimi Değil Sistemi Değiştirin" yazılı ve "Gezegeni Kapitalizmden Kurtarın", "Kapitalistler: Katiller!", "Taraflar Konferansı: Yırtıcıların Yuvası" gibi ifadelerle de çeşitlilik göstermekte olundu; bu hakları talep edenler ve onların işaret ettiği merciler arasında kökten bir düşmanlığın olduğu ve bu mercilerin var olan sistem içinde "gezegeni kurtarmaktaki" yetersizlikleri belirtiliyordu.

"Sistem değişikliği" çağrısı, yakın zamanda artış göstererek dünyanın birçok yerinde dile getirilmektedir: Geçen Eylül ayında 400.000 kişinin bulunduğu New York'taki yürüyüş, 2013 yılında Birleşmiş Milletler

Zirvesi'nde Varşova'daki ufak çaplı gösteriler, Cochabamba'da 2010 yılında, o zamana kadar eşi benzeri görülmemiş, iklim değişikliği üzerine düzenlenen dünya toplumsal hareketler konferansı, 2009 yılındaki Kopenhag Zirvesi ve hatta Birleşmiş Milletler Zirvesi içerisinde, Boliviya'nın kendi deyimiyle-sosyalist Başkanı Evo Morales'in ta kendisi.

Bu yıl düzenlenen Birleşmiş Milletler Konferansı'nın Lima için önemi, bir bakıma kıtada giderek artan militanlığın bir yansıması olmasındaydı. Fakat, Lima'nın dışına çıkan yankısı, dünya üzerinde bulunan insanların bilinçlerinin ve kimliklerinin büyük bir değişime uğramasını, küresel ekolojik kriz etrafındaki genel toplumsal güçlerin dengesini daha da derinden değiştirmesini işaret etmekteydi. Bu, dünyadaki egemen güçlerin, en etkili güçlerinden birini kullanmalarında giderek artan yetersizliğin de

>>

göstergesi olmaktadır: İnsanların dünyayı ele alma ve kendilerini konumlandırmalarını şekillendirecek bir tartışmanın kurallarını ve dilini belirleyebilme yetisi.

Sonuç olarak, en azından 1970'lerden beri, devlet görevlileri, şirket yöneticileri ve diğer aydınların olduğu farklı gruplar, etkin bir biçimde, birbirinden farklı ve bazen de rekabet ederek, sistemin değişmesi talebinin düşünülemez ve ifade edilemez olduğu yönünde çalışıyorlardı. Bunu yaparken de, dünyayı yönetenlerin, kendi dünya görüşlerinin ya da ideolojilerinin irdelenmesi ve yayılması aracılığıyla, gezegenin “kurtarıcıları” olduklarını, çıkarlarının “halkla” mutlak uyum içinde ve kapitalizm içindeki krizleri çözebilme yetilerine sahip olduklarını göstermeye çabalamaktadırlar.

Radikal çevrecilerin beklenmedik şekilde yükselen hareketleri, küresel çevresel sorunlar için kapitalizmi suçlamaları, gerçekte dünyayı yönetenlerin egemenliklerini sorgulamaları ve evrensel çıkarlarını savunmalarını sorgulamakta; sözde “küresel çevresel değişim”i öngören bir mücadeleye girmelerine mecbur bırakılmıştır: bu “değişimin” nasıl temsil edildiği ve anlamlandırıldığı üzerine bir mücadele.

OECD, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, bir grup sivil toplum kuruluşu ve diğer küresel sivil toplum örgütlerinin bilgi-üretim aygıtları, önümüzdeki yirmi yıl boyunca radikal çevrecilerin eleştirilerine karşı çıkmak, onları yutmak ve saptırmak için “sürdürülebilir gelişme” ya da “ekolojik modernizasyon” söylemlerini geliştirip, yayarak ekolojik krizlerin oluşumunda hiçbir zaman bütün sistemi değil ama “piyasanın başarısızlığı”, “menfaat” ya da yalnızca fosil yakıt endüstrisini suçlayarak, sermayeyi kâr gayesi gütmeyen, sorumluluk sahibi “ortak” lar olarak resmetmektedir.

Gün be gün, kurumsallaşmış uygulamalar - sınıf bazında değil de ülke bazında emisyonları hesaplamaktan çevreyi kirletenleri cezalandırmak

yerine kandırmaya - halka ortak bir görüşü benimsetme yoluna gitmektedirler: bu görüş, sorunun sistemin kendisinde olmadığı ve sermayenin de düşman olmadığı yönünde olmaktadır.

Kısaca, küresel seçkinler, küresel kültürü şekillendirmek veya halkın “sağduyusunu” belli bir kalıba sokmak için çalışarak, radikal çevrecilerin fikirlerine karşı çıkmak ve kendilerinin uyandırdıkları düşmanlığı savmaktadırlar. Bunda, büyük ölçüde başarılı da olmuşlardır. Bir zamanlar, kapitalist hegemonyayı sarsacak kadar güçlü olan radikal hareketi, 70 ve 80lerden başlayarak geri plana itmişlerdir. “Sistem değişikliği” talep edenler, kuduz aşırıları olarak bir kenara atılmışlardır. Gerçekten de, kıyameti tahayyül etmek sistem değişikliğini tahayyül etmekten daha kolay hale gelmiştir.

Öte yandan, Lima ve dünya üzerinde, içlerinde çok-satan yazar Naomi Klein, Papa Francis ve diğer etkili isimlerin de olduğu çok sayıda insan, kapitalizmi ve iklim değişikliğini birbiriyle tamamen ilişkili görmekte, kapitalistleri acımasız birer “yırtıcı” olarak sınıflandırmakta ve “sistemik alternatifler” üzerine düşünmektedirler. Bütün bunlar gösteriyor ki, egemenler radikal, küresel egemen-karşıtı hareketlerin tekrardan ortaya çıkmasını önlemeyi başaramamışlardır.

Bu zamana dek, Lima'daki Birleşmiş Milletler Konferansı'nın çıkarımlarına bakarsak, ekolojik krizin çözümünde dünyadaki egemen grupların kendi tercih ettikleri “çözüm”leri öne sürmelerini önleyecek derecede güçlü bir hareketin olmadığı gözükmektedir.

Her ne kadar bu gruplar krizin sisteme içkin olduğunu hatta bazı ileriye göremeyen devlet görevlileri ve şirket yöneticileri krizin olduğunu ve en hafif reformları bile inkar etse de, kapitalizmin öncüleri küresel ekonomiyi, OECD, Dünya Bankası, üniversiteler, politika planlama departmanları vb. yerlerdeki üstün konumlarıyla yönet-

meye çabalamaktadırlar. Bu liderler, aslında radikal çevrecilerin sloganlarını hayli ciddiye almaktadırlar. Temel özelliklerini aynı tutarak, “sistemi değiştirmek” için çok çalışmaktadırlar.

Ekolojik kriz ve radikal hareketler tarafından tehdit edilen, geçtiğimiz otuz yıl boyunca egemen sınıflarla işbirliği içinde olan ileriye gören aydınların çoğu, “küresel çevre yönetimi” ni en iyi nasıl ele alınması yönünde, sermayenin doğayı sömürmesini “planlamak” ya da “düzenlemek” için araştırmalar yapıp, tartışmaktadırlar.

Geçtiğimiz beş yılda, birçok ülke - çoğunlukla ama sadece gelişmiş ülkeler değil, ortak bir yaklaşımda birleştiler: küresel neoliberal düzenleme yoluyla ekolojik modernizasyon. Bu yaklaşım; 1) tüm hükümetlerin toplam küresel emisyonu azaltma hedefi yönünde kurallar belirlenmesini fakat nasıl ve ne kadar miktarda bu emisyonun azaltılması hususunun hükümetler tarafından kararlaştırılmasını 2) piyasayı oluşturan mekanizmaların düzenlenerek, (karbon piyasası, vergiler vs.) “karbona bir değer biçip” böylelikle sermayenin “düşük-karbon” kullanımlı yatırım ve teknolojiler kullanılarak, “uygun maliyetli” çözümlerle bu hedefe ulaşılmasını içermektedir.

Elbette, bu çözümde taraf olanlar, küresel seçkinlerin bu konudaki fikirbirliğini sağlamada tam anlamıyla başarılı olamamaktadırlar. Küresel Güney bölgeleri karşı çıkmaktadır. Karşı çıkmalarının kısmi sebebi, Küresel Güney'in kendi topraklarındaki kuralları koruma yönündeki yetilerinin, Kuzey'den imtiyaz istemelerine bağlı olacağındandır; gelişmiş ülkelerin yönetici seçkinlerinin çoğu olmasa bile, bir kısmı sosyal-demokratik küresel düzenlemeler yoluyla alternatif bir ekolojik modernizasyon oluşturma çalışmalarını sürdürmektedir. Bu çözüm çerçevesinde, dünya ülkeleri, uluslararası bir otorite gibi birlikte hareket ederek, bu hedeflere ulaşmak için piyasanın işleyişine güvenmek yerine toplam küresel emisyonu

Siyasi yelpazenin her yerinden insanlar, yıllar içindeki en militan uluslararası iklim değişikliği eylemlerinden biri için Lima şehir merkezine aktılar.
Fotoğraf: Herbert Docena.

ve emisyon miktarını önleme ile gelişmiş ülkelere kaynak aktarımlarını zorlaştıran küresel yeniden bölüşüm politikalarının önüne topluca set çekmektedirler.

Yıllar boyunca, gelişmekte olan ülkelerin hükümetlerinin iç çatışmalar ve zafiyetler tarafından zarar görmeleri, gelişmiş ülkelerin sunduğu piyasaya dayalı çözümlerini önlememeyediklerini (ya da önlemek istememeleri) ve kendi ürettikleri küresel çözümlere de destek bulamamalarını göstermektedir. Müzakaelerde, gelişmiş ülkelerin karşısında olarak sürdürdükleri tüm mücadelede, Güney'deki birçok yönetici seçkin nihayetinde ortak bir hedefi paylaşmaktadır: Bu hedef, sistemin temelini değiştirmeden, dönüştürmektir.

Bunun sonucunda, gelişmiş ülkelerdeki resmi yetkililer, Paris'te imzalanacak ve 2020 yılında yürürlüğe girecek olan yeni uluslararası iklim değişikliği anlaşmasının temellerini, küresel neoliberal düzenlemelerle uyumlu bir biçimde oluşturma yönünde hareket etmektedirler. Ancak, bu anlaşma felaketle sonuçlanabilecek iklim değişikliğini engelleyecek ölçüde emisyonu azaltmamakta ya da bu iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkacak düzeyde kaynakların sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, ik-

lim kaosuna ve bizi barbarlığın yeni çağına taşıyacak bir yeni anlaşmaya doğru ilerlemekteyiz.

Yine de umuttan söz edilebilir. Sonuçta, egemen bloğun bu çözümü ortaya koyma yetisi, sürekli bir biçimde, karşılaşacağı direnci savmasına bağlıdır - öyle ki bu durum, egemenlerin kendilerini devamlı surette, birer "ortak" olarak temsil etme halini almaktadır. Bu bloğun, karşıt görüştekileri evrensel bir çıkarı desteklediklerine ve varolan koşullar altında krizi çözümlayebileceklerine dair ikna etmeleri, onları gönülsüzce ya da imkanlarını aşacak şekilde bir maddi ödün vermelerini gerektirmektedir. Dünyadaki egemen grupların kendi hegemonik taleplerini desteklemelerinde gösterdikleri böylesine bir başarısızlık, sadece hayalkırlığı, kızgınlığı ve kaygıyı beslemektedir, biz bunun işaretini, Lima konuşmalarını terk eden gruplarda yer alan ılımlı çevrecilerin, 1972'de başlayan hareketlerde ulaşılan sonuçta da olduğu gibi; resmi toplantılarda bulunanların "ciddi bir iklim değişikliği yasası" geçirmedeki yetersizliklerini giderek kabullenmeleride görüyoruz.

Fakat böylesine açıkça bir hegemonik krizin, egemen seçkinlerin iklim değişikliğine dair çözümsüzlüklerine karşı çıkabilecek bir toplumsal

gücün hareketliliğini sağlayabilen bir harekete - var olan hayalkırlığının ya da kaygının etken bir direniş halini alması - dönüşebileceği belirginlik kazanmamaktadır. Bir çok şey, uzun süreli gerginliği ustaca müzakere edebilme yetisine bağlıdır: bu yeti, farklı siyasi eğilimlere sahip olanca kişiyi sokaklara dökmek ile "genel kanı" ve öznelliklerin şeklini değiştirme amacı arasında yer almaktadır. Bu iki amaç her zaman birbiriyle uyumlu değildir çünkü geniş ölçekli bir koalisyon oluşturmak, "en küçük orta payda"yı amaçlama yönünde baskı yaratarak, var olan ve sorgusuzca kabul edilen inançları, "genel kanı"nın diliyle konuşmayı - öyle ki bu durum egemenlerin taleplerine meydan okumaktan ziyade pekiştirmektedir; olumsuz yönde etkilemektedir. Genel kanıyı dönüştürmeden oluşturulan büyük koalisyonlar ve yapılan geniş çaplı gösteriler, güçlülerin sistemin aynı kalmasını sağlamak için sistemi değiştirme amaçlarına yardım etmekle sonuçlanabilir.

İhtiyaç duyulan strateji, halkı uzaklaştırmadan ama aynı zamanda da derine kök salmış kategorileri ve sorgusuzca kabul edilen dünya görüşü ile vizyonları hedef almayı ıskalamayarak, insanların oy kullanmasını teşvik edici yönde bir tutum geliştirmek olmalıdır. Bu

strateji, düzenlenecek olan “büyük yürüyüş”le beraber ele alınmalı ve yürüyüş, Paris’teki Birleşmiş Milletler Konferansı’nın bitişi öncesinde değil, sonrasında yapılarak, “halkın”, gezegenin kurtarılmasında dünya seçkinlerinin bilgi ve yardımseverliğine güvendiği kanısını reddettiği gösterilmelidir. Söz konusu strateji iklim krizini, “karbon bütçesini” ül-

keler bazında bölüştüren öneriler gibi sınıfsal tanımlamalardan yola çıkarak değil, var olan koşullar çerçevesinde görüşen, ilerici sonuçların sorgulanması gerektirecek şekilde olmalıdır. Bu yol, ilerici, sosyalist hükümetlerin, özütlemeci olmayan, fosil yakıtla temellendirilmeyen gelişme izleklerini kullanmalarının teşvik edilmesini de sağlamaktadır.

“Sistemi değiştirin!” argümanının gündeme alınması başarılı olmuş olduğundan, şimdiki görev “sistemik alternatiflerimiz” ve “somut fantazilerimizin” bir bir anlatılarak, bu durumu ikna edici kılmak olmalıdır. ■

Herbert Docena'ya ulaşmak için:
<herbertdocena@gmail.com>

> Halk Sosyolojisini Uygulamak

Ariane Hanemaayer, Alberta Üniversitesi (University of Alberta), Kanada ve **Christopher J. Schneider**, Wilfrid Laurier Üniversitesi (Wilfrid Laurier University), Kanada

Ariane Hanemaayer ve Christopher Schneider halk sosyolojisini deneyimliyorlar. Fotoğraf: Ariane Hanemaayer

Halk sosyolojisinin dayanağı, halkın karşılıklı eğitimle diyaloga geçmelerini sağlamaktır. Şüphesiz, halk sosyolojisinin uygulanmasında birçok heyecan verici yol vardır. Bu kısa makalede, halk sosyolojisinin uygulanması yönünde iki “analog” versiyonu ele almaktayız (“dijital” örnekler için, Uluslararası Sosyoloji Derneği’nin “Public Sociology, Live!” ya da Hanemaayer ve Schnedier’in Halk Sosyolojisi Tartışması’nda yer alan “e-public sociology”- e-halk sosyolojisine başvurabilirsiniz) Sosyoloji için, “Pazar Sosyoloğu” adını verdiğimiz bir “felsefeciler kafe’si” geliştirmek, ilk uygulamamızı oluşturmaktadır. Buradan da ikinci uygulamamız olan, yerel kafelerde yaptığımız Pazar

Sosyoloğu toplantılarımızdan edindiklerimizi, bir üniversite dersi haline getirmek olmaktadır. Kafeler- ya da kimi zaman adlandırıldığı gibi “peni üniversiteleri”(üniversiteler için ödenen harçlara referansla)- tarihsellik içinde önemli birer sosyal çevre olarak işlev gören, öğrenciler, tüccarlar ve aydınlar gibi çeşitli halkların bir araya gelerek, diyalojik fikir alışverişinde bulundukları yerlerdir.

“Peni üniversitesinden” hareketle, farklı bakış açılarına sahip olan bireyleri bir araya getirmeyi umut ederek, 2009 yılında Pazar Sosyoloğu’nu kurduk. (www.sundaysociologist.com) Hepimiz için ortak önem taşıyan konuları (ulusal haberlerde yer alan konular, viral videolar, siyasi

>>

projeler, vb.) görüşmek ve tartışmak için, ayda bir kere Kelowna'nın (British Columbia, Kanada) göbeğinde bulunan kafeye, yerel halktan, üniversite fakültelerinden ve öğrencilerden kişileri davet ettik. Bu toplantıların amacı, bir yandan farklı kitlelere ulaşmak, diğer yandan ise, yerel ve küresel önemi olan konular üzerinde karşılıklı bir eğitime katılımı sağlamaktır. Sohbetlerde sık sık verimli ve heyecan verici tartışmalar olması, üniversite sınıflarının dışında olan önemli kişisel sorunlar ve kamusal meselelere ilgimizi çekerek, profesyonel sosyologlar olarak bizlerin yaşamlarını aydınlatmaya, şekillendirmeye ve geliştirmeye yardımcı oldu.

Toplantılarımızı, her ayın ikinci Pazar günü öğleden sonra yapmak üzere planladık. Böyle bir program, özellikle hafta boyunca tam zamanlı işte çalışan kişileri çekmeye yönelik bir gayreti yansıtmaktaydı. Sosyolog Kafe'mizin reklamını, bir web sayfası üzerinden yaptık. Aylık toplantılarımıza, çeşitli fakülte üyeleri, üniversite ve lise öğrencileri, yerel halktan emekliler (bu grup arasında Brendan adında, kendisini "elektrik süpürgesi satıcısı"ve "sıradan"olarak tanımlayan bir kişi de vardı) katıldılar.

Her ne kadar sosyolojik kafemiz, haftanın bir günü sayesinde isim yaptıysa da, umudumuz; hayat yolumuz, siyasi ya da toplumsal inancımız ne olursa olsun, hayatımızda, farkında olsak da olmasak da sosyolojik sorular üzerinde kafa yordüğümüzü vurgulamaktı. Bir profesyonel kimyacının yaptığına aksine, halk bizim laboratuvarlarımızda yaşıyor-toplumsal onları şekillendiriyor ve onlar da toplumsali şekillendiriyorlar. Sosyolojik tahayyülün özü hali hazırda önümüzde. Eğer, sosyolojik tahayyül bir Pazar akşamı düşüncesine ilham verebilirse, bu tür bir düşünüşün gelişmesi, kafe toplantılarımızda karşılaştığımız halkların yaşamlarında birer yararlı araç haline gelebilir.

Pazar Sosyoloğu, kendine ait bir müfredatı olan üniversite-destekli bir derse de ilham verdi. Amacı, halktan insanları, sosyoloji dersine davet etmektir. Her hafta, davet edilen bir sosyolog, halka açık olmak üzere, bir saat sürecek bir ders verecek ve dersi takiben küçük grup tartışması yapılacaktır (derse katılım 30 öğrenci ile sınırlandırılmıştı) Ders ve her misafir konuşmacı, üniversitenin yayınlarında ve sosyal medyada (haftalık katılım 100 kişi civarındaydı) ilan edildi. Sosyoloji öğrencileri ve yerel halktan kişiler, karşılıklı diyalogun sağlanması için, tartışma grupları arasında dağıtıldı. Daha sonra, biz de davet edilen sosyoloji profesörü ve öğretim görevlisiyle beraber, grupların arasına girerek, onları dinledik ve konuşmaların içine sosyolojik materyaller dahil ettik.

Pazar Sosyoloğu'nun katılımcılarından bazıları, bu derse de düzenli olarak geldiler. Tepkiler coşku vericiydi! Örneğin,

kendisini elektrik süpürgesi satıcısı olarak tanımlayan Brendan şöyle diyordu: "Bu sohbetlerin içinde yer almak ve aslında bir şekilde katkıda bulunabileceğimin beni ne kadar güçlendiren ve harekete geçiren bir şey olduğunu fark ettiğimde yaşadığım şaşkınlığı, bu zamana kadar hiç deneyimlememiştim"Yerel halktan bir diğer katılımcı ise: "Neredeyse 80 yılı devirdiğim hayatımda, genç ve canlı dimağları dinlemek ve onlarla kaynaşmak benim için bir ayrıcalık ve zevkti"

Halk sosyolojisine yönelik bu inisiyatifler, bizi profesyonel sosyolojik bağılıklarımız ve bakış açılarımız üzerinde düşünmeye sevk ediyor. En sık karşılaştığımız açmazlardan biri, karmaşık sosyolojik fikirlerin nasıl uygun ve açık bir şekilde ele alınacağı olmaktadır. Yerel halkın içinde yaptığımız çalışmanın, bir yandan profesyonel işimize ek olarak bir çaba gerektirdiğini görürken, aynı zamanda bunun inanılmaz tatminkar bir kamusal öğretim deneyimi olduğunu da anladık. Projelerimiz için birçok kamu desteği vardı ve bu desteğin, halklarla bir araya gelme yönündeki çalışmalarımıza yeni ve çığır açıcı yolları keşfetmemizi teşvik edici nitelikte olduğunu gördük. Geniş bir çevrenin bu projelerin başarıya ulaşmasında büyük katkısı oldu.

Özellikle, varlıklı bir emekli kesiminin yer aldığı British Columbia'nın güney iç bölgesinde bulunan Kelowna, yaşamak için çok cazip bir yer olmaktadır. Pazar Sosyoloğu ve Halk Sosyolojisi derslerine katılan yerel halkın büyük çoğunluğu varlıklı ve üniversite mezunu emeklilerdi. Örneğin, Pazar Sosyoloğu ve derse düzenli katılımcı olarak gelen Joyce; "70lerde ve 80lerde, üniversitede aldığım sosyoloji derslerinden ne kadar zevk aldığımı unuttuğunu ve tekrar bu heyecanı hissettiğini"belirtmiştir. Bunun yanı sıra, emekçilerin oluşturduğu işçi sınıfı ile ilgili benzer bir proje geliştirme çabaları, farklı zorluklar barındırabilirdi. Bizim projemiz, yarattığımız projenin o topluluğa özgü olduğu varsayımına dayanıyordu, bunlar; bireylerin büyük kısmının bilgisayara ve internete erişimi olduğu, yerel haberleri ve etkinliklerle ilgili yayın yapan sol-eğilimli radyo kanallarını dinlediği ve alternatif olanaklarla üniversiteye dahil olma motivasyonları olduğu yönündeki varsayımlardı. Benzer girişimleri kendi topluluklarında yapmayı ümit eden sosyologlar, halkların kendi özgül koşullarında dahil olabilecekleri stratejileri geliştirirken, çalıştıkları çevrede ne tür zorluklarla karşılaşabileceklerini de göz önünde bulundurmalarıdır. ■

Ariane Hanemaayer'e ulaşmak için: <ahanemaa@ualberta.ca>
Christopher J. Schneider'e ulaşmak için: <cschneider@wlu.ca>

> Kent Hakkını Geri Kazanmak Şili’de Genel Seferberlik

Simón Escoffier, Oxford Üniversitesi, BK

Santiago'nun en mücadeleci mahallelerinden Villa Francia'daki bir duvar resmi, sakinlerini "Mücadele için örgütlen, kazanmak için mücadele et" diyerek cesaretlendiriyor. Fotoğraf: Nathalie Vuillemin.

Halk seferberliğinin uzun tarihine rağmen, 1990'dan beri Şili'de şehirlerde yaşayan dar gelirli halk, ayrımcılığa uğrayan ve sosyal hastalıkların cefasını çeken pasif politik aktörler olarak resmedilmiştir. Ancak Santiago'nun Peñalolén kasabasında yürüttüğüm araştırmalara dayanarak, en azından bazı durumlarda, şehrin dar gelirli kesiminin sürdürülebilir bir direniş organize edebildiğini ve kentleri üzerindeki haklarını yeniden talep edebildiklerini savunmaktayım.

David Harvey (2008:23) kent hakkını "kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkı" olarak tanımlamaktadır. Şehirleşme ve kapitalizm arasında bir ilişki kurarak ve insanların kâr amacından daha öncelikli olduğunu savunan akademik geleneğe uygunluk gösterecek şekilde, Harvey, insanların toplu güç kullanarak şehirleşme sürecini yeniden şekillendirme kapasitesini hak ettiklerini belirtmektedir. Dar gelirli sakinler için, şehir üzerindeki haklarını icra etmek, çoğu zaman kendi şehir ortamlarını ve şehirdeki hizmet ve kaynaklara erişimlerini savunmak, bunu yaparken de kapitalist aşırı üretiminin şehir süreçlerine direnmeyi içermektedir.

Ana akım bilimsel görüşler, istikrarlı bir toplu seferberlik vasıtasıyla Şilili, kentli dar gelirlilerin etkin bir şekilde – her ne kadar bazı durumlar diğerlerinden daha sistematik olmuş olsa da- kent haklarını geri kazandığını belirtmektedir. Konut için Şili'nin, kentli dar gelirli tarafından verilen toplu mücadeleler 1920lere kadar uzanmaktadır. Siyasi partiler ve başka bir çok kuruluşla bağlantılı olarak, söz gelimi "bölge sakini hareketi" ulusal siyasi arenada merkezi bir rol almış ve şehir arazilerinin ele geçirilmesi ile hükümete baskı uygulamıştır. 1957 ve 1970 yılları arasında arazi işgalleri artan bir oranda genele yayılmış ve başta Santiago olmak üzere Şili şehirlerini yeniden şekillendirmiştir. Gerçekten de 1972'de Allende hükümeti zamanında, Santiago nüfusunun %16.6'sı gayri resmî konutlarda oturmaktaydı (Santa María, 1973: 105).

Solcu toplulukların evleri haline gelen birçok gecekondu mahallesi askeri dikta tarafından şiddetli şekilde bastırılmıştır (1973-1989). Bir kısmı halk direnişinin kalesi haline gelmiş, 1983'den itibaren otoriter rejimin zulmünü gözler önüne seren ulusal protestolarda kilit rol oynamıştır.

1990'dan sonra – Şili demokrasisini yeniden tesis ederken – verimli ve düzenli sakinlerin eylemleri akademik literatürden silinmiştir. Her ne kadar bazı araştırma merkezleri 1980lerden itibaren oluşan genel seferberliklere odaklansalar da – örn. Şili Üniversitesi, PUC, CIDU, SUR, Flacso, Vicaría de la Solidaridad – 1990ların akademik görüşleri kolektif eylemden ziyade seferberliğin sona ermesini vurgulamış ve gecekondu mahallelerini suçluların, uyuşturucu ticaretinin ve diğer sosyal hastalıkların yuvası olarak tarif etmişlerdir (Hipsher, 1996; Tironi, 2003).

Santiago'nun doğu bölgesi olan Peñalolén – ve bunun yanında Şili şehirlerindeki diğer girişimler – seferberliğin sona ermesini savunan görüşlere bir anti-tez önermektedir. Gerçekten de, Peñalolén'in popüler mahalleleri geçtiğimiz 25 yılda sistematik olarak mücadelecı siyasi girişimlerle yalnızca haklarını geri almakla kalmamış aynı zamanda bölgeyi ve sakinlerin yakın çevrelerini de doğrudan şekillendirmiştir.

“Yaşama hakkını” talep eden ve Evsiz İnsanlar Komitelerinin Koordinasyonu ile organize olmuş yaklaşık 900 kadar Peñalolén'in farklı kesimlerden gelen gecekondu sahibi aile, bölgenin doğusundaki yüksek değerli arazileri işgal etmişlerdir. 1992 kışında, Esperanza Andina'yı kurmuşlardır. Bu, Şili'nin yeni demokratik rejiminin ilk arazi işgalidir. Esperanza Andina, güçlü komüniter organizasyonların vasıtası ile siyasi partiler ve hükümet tarafından seçilenleri reddederek – ve sosyal konut politikalarında çoğu zaman merkezi bir yer tutan dar gelirli-lerin çevresel yer değiştirmelerinden kaçınarak- iddialı bir şekilde yerel kent ortamında sosyal konut taleplerini dile getirmeyi başarmıştır. Mücadele, çatışma ve pazarlıklarla geçen birkaç yıl sonrasında bölge sakinleri, mahallelerinin resmi bir statüye kavuşmasını sağlayan arazi haklarını elde etmiş ve aynı arazi üzerinde konut inşası için devlet yardımları almışlardır.

Temmuz 1999'da ısrarla sürdürülen konut talebi, sakinlerin kentin eteklerine sürülmeyi reddetmeleri ile beraber, Peñalolén'de bir başka arazi işgali ile sonuçlanmıştır. “Toma de Peñalolén” olarak bilinen olay, açık şekilde 1990'dan beri Şili'deki en büyük arazi işgali olmuştur. 1800'den fazla aileyi barındıran Toma, bölge içinde sosyal konut sübvansiyonları verilmesi için yetkililere baskı uygulamıştır. Görüşmelerden daha radikal bir kesimin dışlanması ile Toma'nın organizasyonu nihayetinde bölünmüş olsa da, 2006 yılına gelindiğinde neredeyse 900 aile Peñalolén'da inşa edilmiş konutlara, diğer bir çoğu da başka bölgelerdeki kesimlere yerleştirilmiştir.

Peñalolén'un sosyal konut mücadeleleri günümüze kadar devam etmiştir. Gerçekten de, 2006'dan bu yana Mücadele İçindeki Sakinler Hareketi (MPL) – bölgede doğmuş solcu bir halk hareketi – kendi bölgelerindeki sosyal konut hak talepleri için yerel konut komitelerini koordine etmiştir.

Ancak Peñalolén'daki olaylar, sosyal konut için verilen

mücadelenin, dar gelirli sakinlerin kentlerinde elle tutulur haklara sahip olmaları için yeterli olmadığını göstermiştir. 2009'da yerleşimciler ve halk hareketleri, Peñalolén için yeni bir ana planın hayata geçirileceğini fark etmişlerdir. Arazi düzenlemelerini değiştirerek yeni bina inşaatlarına izin verilmesi, bölgeye araç erişimini iyileştirmek için yeni yollar yapılması ve yeni dükkanların bölgeye çekilmesi için, yeni ana plan, bölgeyi arazi değerlerini yükselterek geliştirmeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda ana plan, bölgenin sosyal konut ihtiyacı için yeterli arazi içermemekteydi. Bazı sakinler bu değişiklikleri uygun bulurken, bazı köklü halk hareketleri, gözde büyütülen bu gentrifikasyon sürecine karşı çıkmışlardır. Bu topluluklar yeni ana plana karşı bir kampanya başlatmışlar ve hukuki olarak bağlayıcılığı bulunan bölge referandumu talep etmişlerdir. Belediye ve yerel mahalle topluluklarının tartışmalı kampanyaları sonrasında, Aralık 2011'in sonlarında ana plan demokratik yollarla reddedilmiştir. Bölgeyi gentrifikasyondan koruyan dar gelirli kesim, 1960 ve 70lerde kendi çabaları ile yarattıkları inşaatları ve gecekondulaşma vasıtasıyla kurdukları kent ortamını korumayı başarmışlardır.

Peñalolén'in doğu mahallesi, Lo Hermida, son 25 yılda mücadelecı seferberliklere dayanan güçlü bir kültür geliştirmiştir. Komüniter değerlere ve ortaklaşa harekete dayalı kimliklerine dayanarak, mahalleliler diğer sosyal aktörler tarafından el koyulan yerel bölgeleri kolektif şekilde yeniden bir araya getirmek için farklı girişimlerde bulunmuşlardır. Örneğin, uyuşturucu tacirleri tarafından ele geçirilen veya özel şirketler tarafından tehdit altında olan bölgeleri yeniden işgal ettiklerini göstermek için sakinler mahalle bölgelerinde müzik workshopları ve ortak bahçeler oluşturmuşlardır.

Kolektif mücadele olaylarını tarihsel olarak bünyesinde toplayan Peñalolén, dar gelirli Şilili kentliler tarafından, kentlerinde somut haklara erişimin idamesini sağlayan bir çok diğer girişimlerle yankılanmaktadır (Sugranyes, 2010). Bu mücadeleler dar gelirli Şilili kentlilerin halen etkili, sürdürülebilir mücadelecı kolektif hareketler organize ederek kent haklarını talep edebildiklerini göstermektedir. ■

Simón Escoffier 'e ulaşmak için: <simon.escoffier@sant.ox.ac.uk>

¹ 1920ler ve 1989 arasında Şilili dar gelirli hareketleri İspanyolca'da geleksel olarak “movimiento de pobladores” olarak adlandırılmaktaydı. Her ne kadar “pobladores” ve “sakinler” kelimelerini birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanıyor olsam da, bu tam anlamıyla isabetli değildir, zira İspanyolcadaki kelime Şili'de tarihi bir siyasi anlama sahiptir: kelime kolektif hakları için savaşılan kentli dar gelirli insanlara atıf yapmaktadır.

Kaynaklar

Harvey, D. (2008) “The Right to the City.” *New Left Review* 53: 23-40. Retrieved from <http://newleftreview.org/II/53/david-harvey-the-right-to-the-city>.

Hipsher, P. (1996) “Democratization and the Decline of Urban Social Movements in Chile and Spain.” *Comparative Politics* 28(3): 273-297.

Santa María, I. (1973) “El desarrollo urbano mediante los ‘asentamientos espontáneos’: El caso de los ‘campamentos’ chilenos.” *EURE* 3(7): 103-112.

Sugranyes, A. (2010) “Villa Los Condores, Temuco, Chile Against Eviction and for The Right to the City,” pp. 145-148 in A. Sugranyes and C. Mathivet (eds.) *Cities for All Proposals and Experiences towards the Right to the City*. Santiago de Chile: Habitat International Coalition (HIC).

Tironi, M. (2003) “Nueva Pobreza Urbana, Vivienda y Capital Social en Santiago de Chile,” 1985-2001. *Revista de Sociología*. Santiago: Predes Editores.

> Gecekonducular ve Uruguay Politikası

María José Álvarez Rivadulla, Universidad del Rosario, Bogotá, Kolombiya ve ISA Bölge ve Şehirleşme Araştırma Komitesi Kurul Üyesi (RC21)

Montevideo'da daha önce planlanmış bir işgalin kenarlarında gelişmiş olan güvencesiz bir gecekondu yerleşimi.
Fotograf: María José Álvarez Rivadulla

Montevideo, yirminci yüzyılın son yirmi yılında keskin şekilde değişime uğramıştır: neo-liberalizm ve demokratikleşmenin kesişme noktasında, Uruguay'ın başkenti giderek eşitsiz ve ayrı bir şekilde büyümüştür. Belki de en görünür değişiklik – ki bu buzdağının yalnızca görünen kısmı sayılabilir – gayri resmî yerleşim yerlerinin artmasıdır.

Montevideo'nun gecekondu bölgeleri hem nitelik hem de nicelik anlamında değişikliklere uğramıştır. Gayri resmî yerleşimler çarpıcı şekilde genişlemiş, ancak çelişkili bir biçimde, git gide daha planlı olmuşlardır. Kalıcı endüstrisizleşme, fakirlik, devlet tasarrufları, düşük maaşlar ve belki daha doğrudan şekilde, artan kiralara gibi yapısal şartlar kuşkusuz bu değişikliklerin altında yatan nedenlerdir. Ancak, ekonomik değişimler kadar siyasetin bu durum içindeki rolünün incelenmemesi, resmin tamamlanmamasına neden olmaktadır – arazi işgallerinin

artışı da demokratikleşme ve siyasi seçim yarışları ile şekillendirilmiştir.

Birçoğu gecekondulaşmayı spontane bir süreç, sert ekonomik şartların “doğal” bir sonucu olarak düşünse de, Montevideo'ya daha yakından bakılması, siyasi ağlar gibi organizasyonların, seçimler veya özerk yönetimlerin oluşturduğu siyasi fırsatlarla karşılık görmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır

Latin Amerika'da devletlerin ve siyasetin gecekonduları şekillendirmedeki rolleri kısmen, bu ilişkinin diğer her yerden daha kuvvetli olması sebebiyle uzun zamandır dikkat çekmektedir. Ancak Montevideo'nun durumu, Latin Amerika'ya göre bile bir bakıma alışılmışın dışındadır. Arazi kazanımı yoluyla işgaller, diğer ismiyle cantegriles, 1940lardan beri zaman zaman yaşanmış, Uruguay başkenti, resmî konut yolu ile devletin önderliğindeki endüstrileşme sürecinde

>>

kırsaldan şehre göçenleri özümseyebilmiştir. 1980'lerde bile, şehirlerdeki sosyo-ekonomik eşitsizliğin arttığına yönelik işaretlere rağmen, Montevideo hem ekonomik hem de mekânsal olarak kıtadaki diğer şehirlerden daha eşitlikçi olmuştur.

Ancak 1990larda, gecekondu bölgeleri genişlemeye başlamıştır: 1999'da, Montevideo'nun tüm gecekondu konutlarının yarısı on beş yıldan daha az süre boyunca oradadır ve bu yeni konutların yaklaşık üçte biri organize arazi işgallerinden filizlenmiştir. Hatta bazı planlı işgallerin, en azından başlarda, ütöplast niyetlerinin de bulunduğu söylenebilir: ilk yerleşimciler temel konut ihtiyacını çözmekten fazlasını istemişlerdir. Genellikle, radikal soldan olmak üzere, hareketin liderleri, devlet konut politikalarına karşı açık bir eleştiri olarak, arazi işgallerini bir çeşit halk hareketine dayalı bir toprak reformu olarak görmüşlerdir. Daha az ütöplast olan diğerleri, yine de arazi ele geçirmek için organize olup, parselleri ölçüp dağıtmış, yoldaş gecekonduculara evlerinin inşası için yardım etmiş, sokakları ve kamusal alanların taslağını çizmiş, günlük ihtiyaçlara çözüm bulmuş, kurallar yaratmış ve uygulamışlardır. Dahası, kamu hizmetleri, okullar, sağlık merkezleri ve mahallelerin meşruiyet kazanması için de organize olmuşlardır. Portes ve Walton'un Şehirli Latin Amerika kitabında, 30 veya 40 yıl öncesinde kıtanın geri kalanı için tanımladıkları gibi, gecekondu yerleşkeleri belki de Uruguay'ın şehirli dar kesimlileri tarafından yapılan son dönem siyasi hareketinin en önemli manifestosudur.

Bu değişimin altında ne yatmaktadır? Montevideo gerçek bir nüfus artışı yaşamadığı için bu soru özellikle dikkat çekicidir: kırsaldan gelen göçmenler genellikle şehirlerde değil, başka bölgelerde gayri resmî yerleşkeler kurmaktadır. Montevideo'nun bir çok gecekondu sakini kurulu şehir mahallelerinden, aile kurdukları zaman veya endüstrisizleşmeye bağlı istikrarsız istihdam koşullarının bir sonucu olarak zorla yer değiştirmek zorunda kalmış; diğerleri ise yüksek kiralar nedeniyle oldukları bölgelerde barınamamışlardır.

Ancak, ekonomik etkenler tek başına, bazı grupların ve ihtiyaç altındaki ailelerin çaresiz oldukları başka zaman dilimlerinde - örneğin 2002 ekonomik krizi yerine - değil de belli zamanlarda gecekondulaşmaya karar verdiklerini açıklamaya yetmemektedir. Siyaset ve özellikle de seçim siyaseti, Montevideo'nun planlı yeni mahallelerinin ortaya çıkmasına ve birleştirilmesine ön ayak olmuştur. Uruguay'daki diktatörlüğün sona ermesi ve üçüncü bir güç olarak Montevideo belediyesini kazanma iddiasında olan, nihayetinde 1990'da da kazanan solcu koalisyon Frente Amplio'nun [Cesur Cephe] ortaya çıkması, şehirdeki seçim yarışını artırmış - ve tüm tarafların yeni arazi işgallerini hoş görme ve hatta kolaylaştırma isteklerini güçlendirmiştir.

1990lardaki organize gecekondu yerleşkelerinin çoğu liderinin, farklı partilere mensup siyasetçilerle bağları

bulunmaktaydı. Her ne kadar çoğu ısrarla "biz apolitiğiz" deseler de, gerçekte aşırı derecede siyasilerdi. Geçmişte topluluk liderleri, yollarının onarılması için Colorado Partisi'nden medet umabilmişti, zira Kamu İşleri Bakanı Colorado Partisi mensubu idi; ancak gecekondulaşma için müsait olan araziler hakkında bilgi sağlayan Frente Amplio üyeleri ile bağlarını sürdürürken, aynı zamanda yerleşkeleri ziyaret eden Blanco Partisi vekilinin de gözüne girmeye çalışmaktalardı.

Fakat kısa zaman sonra, şehrin tüm aktörleri muhtaç aileler için konut çözümü olarak veya partileri için oy kanyığı olarak gördükleri durumun gelecekte büyük sorunlara yol açabileceğini fark etmişlerdir. Kamu hizmetlerinin sağlandığı, önceden işgal edilmiş evlerden oluşan resmi mahalleler boş kaldığı bir zamanda, gecekondu yerleşkelerindeki yaşam koşulları istikrarsız ve sunulan hizmetler, maddi olarak karşılanamayacak kadar pahalı olmuştur. Belediye görevlileri ve siyasetçiler de bu durumun son derece farkındaydılar. Bununla beraber, bu durum arazi işgallerinin 2002 ekonomik krizinde neden artmadığının ve neden - genelde popüler sorunlara hassas olan - Başkan Mujica'nın 2011'de kamuoyunda yer alan, arazi tahliyesine kişisel olarak müdahale ettiğinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Buna ek olarak, şehirli dar gelirli oyları için yapılan siyasi yarış, 2009'da sol kesimin ulusal hükümeti ikinci kere kurması ile hız kaybetmiştir.

Her ne kadar Montevideo'nun arazi işgali dalgası göreceli olarak kısa sürmüş olsa da, sonuçları kalıcı şehirselleşme ve sosyal izler bırakmıştır. Ülkenin mevcut ekonomik yükselişi sırasında bile, asentamientos (gecekondu yerleşkeleri) halen daha kısıtlı hizmetlere erişebilmiş ve sayısız sosyal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Gecekonduların geliştirilmesi programı birçok yeni mahalleye yayılmıştır, ancak altyapının sağlayabileceği imkanların da bir sınırı bulunmaktadır. 20 ila 25 yıl arasında yapılanlar kolay kolay geri döndürülemezdir: istikrarsız koşullarda ve ayrımcılığa maruz kalarak fakirlik içinde büyümüş koca bir neslin çocukları şimdi bile şehrin geriye kalan yerleşimcileri tarafından kırmızı alanlar olarak tanımlanan bölgeleri olan gecekondu mahallelerinden gelme lekesini taşımaktadırlar.

Yine bazı girişimlerde bulunmaktadır. İyi durumdaki kamu parkları özellikle yoksun kalmış alanlara, özellikle de gecekondu mahalleleri yakınlarına inşa edilmektedir. Yeni konut programları hayata geçirilmektedir. Şehrin farklı kesimlerinde özel müteahhitler tarafından sosyal konut inşaatları vergi muafiyeti teşvikleri ile artmaktadır. Aynı zamanda, konut kooperatifleri de büyümektedir. Her şeye rağmen, gecekondu mahalleleri ve sakinlerinin etkili şekilde şehir hayatına dahil edilmelerinin sağlanması, halen Montevideo'nun en zorlu görevlerinden biri olmaya devam etmektedir. ■

María José Álvarez Rivadulla'ya ulaşmak için:
<majo.alvarez.rivadulla@gmail.com>

> Brezilya'da Evsiz İşçiler Hareketinin Büyümesi

Cibele Rizek ve André Dal'Bó, São Paulo Üniversitesi, Brezilya

São Paulo şehir merkezinde MSTs'nin "halk için daha çok reform, daha çok haklar" talep eden yürüyüşü.

Brazil's Brezilya'nın Evsiz İşçiler Hareketi (BEİH), 1990ların sonlarında ortaya çıkmış ve "milyonlarca Brezilyalı gibi uygun konutlara erişimi olmayan ve bunun yerine şehrin güvensizliği içindeki riskli bölgeler veya durumlarda kirada ve esas olarak Brezilya'nın şehir eteklerinde oturan işçileri, emekçileri, gayri resmî, yeterli derecede çalıştırılmayan ve işsizleri" birleştirmiştir. Mevcut durumda, Brezilya'nın şehir politikalarında çalışan bir aktör olan BEİH, geçtiğimiz yıl boyunca Brezilya toplumunu öfkeliendiren sokak gösterilerinin bir çoğunu düzenlemekle beraber BEİH'in örgütsel

dinamikleri, ülkenin siyasi tartışmalarına eşsiz bir bakış sağlamaktadır.

Önemli bir nokta olarak, söz konusu hareketin 1980lerde ortaya çıkan ve şimdi Parido dos Trabalhadores (PT) tarafından başı çekilen federal hükümetle ortak doğrultuda ilerleyen konut hareketlerinden kayda değer farkları bulunmaktadır. Her ne kadar BEİH başlarda Topraksızlar Hareketi (TH – temel olarak tarımsal reform hareketi yanlısı hareket) ile bağlantılı olsa da, Evsiz İşçiler Hareketi, 1997'de Ulusal Halk Yürüyüşü sırasında topraksızlar hareketi akti-

>>

vistlerinin São Paulo eyaletinde bulunan Campinas'daki Oziel Parkı şehir işgalinde yer aldığı sırada kurulmuştur. BEİH tarafından beş yıl sonra, Guarulhos'ta düzenlenen ilk işgal Anita Garibaldi olarak adlandırılmaktadır.

BEİH bu ilk işgalden beri, São Paulo ve Campinas'ın metropol bölgelerinde, Chico Mendes (Taboo da Serra, 2005); João Candido (Itapecerica da Serra, 2007); Frei Tito (Campinas, 2007); Jesus Silverio (Embu das Artes, 2008); Zumbi dos Palmares (Sumaré, 2008); Dandara (Hortolandia and Santo André'de aynı zamanlı, 2011); ve Novos Pinheirinhos (Santo André and Embu das Artes, 2012) dahil olmak üzere en az 10 adet büyük işgal düzenlemiştir.

Haziran 2013'de, Brezilya yoğun olarak, genel sokak eylemleri süreci yaşamış ve bu süreç neoliberal politika geçişine bağlı uzun süre devam eden genel seferberliklerin sona erişine işaret etmiştir. Tesadüf olamayacak bir şekilde, BEİH git gide etkinleşmeye başlamış, gündelik olarak özel komisyoncular, gayri menkul pazarı ve devletle çatışmaya başlamıştır. Yaygın sokak eylemlerine ek olarak, Haziran 2013 ve Ağustos 2014 arasında, terk edilmiş, atıl arazi ve binalara BEİH'den esinlenilmiş olan işgal hareketleri, São Paulo ve diğer metropoliten bölgelerde katlanarak artmıştır: geçtiğimiz on iki ayda Brezilya'nın tamamında 100'ün üzerinde eylem bildirilmiştir.

Brezilya artan bir konut açığı ile mücadele etmektedir ve metropol bölgelerdeki açık 2011 ve 2012 yıllar arasında yüzde onluk bir artış göstermiş bulunmaktadır. Binlerce Brezilyalı aile, gayri menkul pazarının yükselişe geçmesinin bir özelliği olan arazi, gayri menkul ve kiralara aşırı yüksek fiyatları nedeniyle her gün evlerinden tahliye edilmektedir. Bu konut açığı Brezilya hükümetinin ülke tarihinde daha önce görülmemiş büyüklükteki kamu konutları programını hayata geçirmesi esnasında dahi yaşanmıştır. Diğer sosyal programlarla beraber, "Benim Evim Benim Hayatım" (Minha Casa Minha Vida'nın kısaltması olarak "MCMV") olarak bilinen program, istihdam yaratımını ve tüketim ile beraber, önceden yüksek gelir sınıfıyla sınırlı olan hizmetlere erişimi teşvik ederek ekonomik büyümeye katkıda bulunmuştur.

İronik bir şekilde, sosyal konut programı aynı zamanda kentsel ayrımı ve dışlanmayı da güçlendirmiş ve ne en fakir Brezilyalıların şehir merkezlerinde kalıcı şekilde konaklamalarına yardımcı olmuş, ne de genişleyen şehir eteklerinin yeni sakinlerinin günlük hayatları için gerekli olan hizmetlere ve altyapıya erişimlerini sağlamıştır.

Bu anlamda, Evsiz İşçiler Hareketi'nin eylemleri Brezilya'nın şehir politikalarının şekillenmesinde kilit bir rol oynamıştır. Ancak, hareketin hükümetin sosyal konut programına yönelik artan bağlantılarıyla, hareketin tutumu karmaşıklaşmaktadır: işgaller hakkındaki görüşmeler, hareketin aynı anda hükümetin siyaset tartışmalarının hem "içinde" hem de "dışında" yer almasına sebep olmaktadır.

Bu belirsizlik en açık şekilde hareketin gerçekleştirdiği işgallerin sonuçlarında görülmektedir. BEİH işgalleri belediye ile müzakerelerin önünü açınca, şehir yetkililerinden, işgal edilmiş arazileri kamulaştırmaları istenmiş – ve sonrasında BEİH, sıkça, işgalde yer alan ailelerin hükümetin sosyal konut programına dahil edilmesi hakkında çağrılar yapmıştır. Fakat, yeni sosyal konutlar bölgesel ayrımcılığı gerçekten de güçlendirebilir, zira dar gelirli için yeni konutlar neredeyse kaçınılmaz olarak şehrin eteklerine inşa edilmekte ve bölgesel eşitsizliği daha da alevlendirmektedir.

BEİH kendini belirsiz bir durumda bulmaktadır. Aktivistler – gayri menkul pazarı tarafından uygulanan bir kamu politikası olan - konut programında yer almak için pazarlık yapsalar bile, işgaller ve sokak eylemleri, tahliyeler, gözaltılar ve hatta cinayetler şiddetle bastırılmaya devam etmektedir. Nitekim Evsizler Hareketi, aksi halde Brezilya sosyal politikaları ardında gizli kalmaya devam edecek hususları resmetmeye devam etmektedir: Brezilya şehirlerinin adaletsiz ve eşitsiz durumu, değişimlerin ve sosyal programların taraflı doğası, on iki yıl süren İşçi Partisi hakimiyeti sonrasında bile devam eden çatışma ve siyasi mücadele. Ve belki de daha da önemlisi, Brezilya'nın sosyal mücadelelerinin kilit kahramanı olan bu hareket, Brezilya'nın fakirleştirilmiş şehir nüfusu için daha adil ve eşitlikçi bir umudu somutlaştırmaktadır. ■

Cibele Rizek'e ulaşmak için: <cibelesr@uol.com.br>

> Güney Afrika'da Yoksul Halkın Protestoları

Prishani Naidoo, Witwatersrand Üniversitesi, Güney Afrika

Soweto'daki Orlando sakinler 2010 Dünya Kupası öncesinde topluluklarının inşaat projelerinden dışlanmasını protesto ediyorlar. Fotoğraf: Nicolas Dieltiens.

Güney Afrika'nın ırka bağlı olmayan seçime dayalı demokrasinin ilk yirmi yılında hakim olan anlatı, bu dönemde şekillenen ve etkinleştirilen resmi siyasi kurumların, aktörlerin, politikaların ve süreçlerin başarısını vurgular. Bununla beraber, enformel olan, belki de en yüksek sesli şekilde, günlük yaşamlarında karşılaştıkları ortak problemler etrafında bir araya gelen yoksul insanların herhangi bir siyasi parti, örgüt ya da sendika dışındaki protestoları biçiminde sürekli araya girer.

Enformel yerleşimler ve kasabalarda, yani apartheid plancıları tarafından siyahların yaşam koşullarının "kalıcı enformelliğini" sağlamlaştırmak için oluşturulan mekanlarda yaşayanların mücadelesi özellikle önemlidir. Bu

koşullar, siyahları "beladan uzak", itaatkar pozisyonlarında tutmak için gerekli olarak tahayyül edilmiştir. Sonuçta, apartheid devletinin yıllar boyunca (yalnızca ucuz emek olarak görülen) siyahların hareketliliğini kontrol etmeye yönelik politikalar geliştirmesi onların kentsel bölgelerde yasadışı olarak gerçekleştirdiği işgallere bir yanıt niteliğindedir. Bu politikalar "enformel kasabaların" oluşturulmasını da içeriyordu. Fakat apartheid'a karşı mücadeleler aynı zamanda bu mekanlarda ortaya çıktı, ve apartheid sonrası bir hayat hayali de buralarda geliştirildi.

Bugün, apartheid kurum ve politikalarının resmi olarak kaldırılmasından yirmi yıl sonra, enformellik Güney Afrika'daki çok sayıda yoksulun hayatını tanımlamaya devam ediyor.

Hala apartheid tarzı yaşam koşullarının sürdürüldüğü ve giderek büyüyen yerleşimlerde barınmaya devam ediyorlar. 1990'ların sonlarından itibaren, en azından her kış (ve giderek yıl boyunca), kasabaların ve enformel yerleşimlerin yoksul sakinlerinin, su, elektrik, ve barınma (temel hizmetler) gibi makul standartlar ve yaşam kalitesi için gerekli kaynaklara düzgün erişim talebiyle bölgelerindeki sokaklara ve otoyollara inmeleri şaşırtıcı değildir.

Henüz 1997 yılında, ülke çapında yoksul sakinlerden oluşan grupların elektrik ve su kesintileri nedeniyle düzenledikleri birbirinden bağımsız protestolar haber yapılmaya başlamıştı. Sonraki üç yıl içinde, yoksul topluluklar, iş kayıpları ve emeğin esnekleşmesiyle beraber özelleştirmelerin farklı biçimlerinin giderek artan uygulamalarının etkilerini

hissettikçe, bu tür haberler sıradan hale geldi. Bu uygulamalar 1996 yılında ANC hükümeti tarafından benimsenen neoliberal makroekonomik gündemin sonucuydu. Elektrik ve su kesintileri ve konut tahliyeleri, belediyelerin temel hizmetler için bir ödeme mantığı yürütmeye başlamasıyla daha da arttı. Etkilenen sakinler kendilerine dayatılan şartları reddetmek için bir araya geldiler ve farklı biçimlerde (yürüyüşler ve grevlerden, işyerine resmi görevlilerin girişine karşı çıkmaya, resmi mülklere zarar vermeye ve kaçak su ve elektrik bağlamaya kadar çeşitlenen) protestolarda bulundular. Bu mücadelelerinde, farklı ve ayrı mücadeleleri içinde ortak bir düşman saptamaya başlayan diğer bağımsız aktivistlerle işbirliği yaptılar. Bu ortak düşmana “neoliberalizm” adını verdiler.

2001 yılı itibarıyla katılan grupların sürdürdüğü eylemler ve eleştiriler yorumcuların “yeni toplumsal ve topluluk hareketlerinin” ortaya çıktığını beyan etmesine neden oldu. Bu hareketlerin önemi, 1994 sonrası dönemde kendilerini ANC’nin ve daha geniş Kongre hareketinin dışında (ve ona karşı antagonist bir pozisyonda) konumlayan ilk hareketler olmalarıydı. 2002’de Biz Yoksullar adıyla yayınlanan etkili kitabında, sosyolog Ashwin Desai, AFC hükümetinin neoliberal politikalarının etkilerine karşı savaşılabilmek için örgütlenen toplulukların (öğrenciler, akademisyenler, araştırmacılar ve diğer bağımsız aktivistlerle birlikte) mücadelesinde yeni bir siyasi öznenin, “yoksulların” doğduğunu belirtti.

2004 itibarıyla bu hareketlerin çoğu bir düşüş sürecine girdi. Devlet baskılarının, örgütler arası siyasi mücadelelerin ve kaynaklara erişimdeki güçlüklerin etkisi büyük ölçüde

(çoğunluğu işsiz ve yoksul olan) üyelelerinin enerji ve bağılıklarıyla ilerleyebilen kolektiflere büyük zarar verdi. Pek çok durumda devletin hareketlerinin taleplerine verdiği karşılıklar, felç olmalarına neden oldu. İronik olarak 2004 yılı aynı zamanda, tıpkı 2000’lerin başında popüler hale gelen yeni hareketler gibi, daha da büyüyen mücadelelerin başlangıcı oldu. Bir kez daha, siyasetin enformel alanı araya girecek ve daha önceki mücadelelere verilen resmi tepkiler ihtiyaçları karşılamakta başarısız olacaktı.

Aslında, 2004 yılından beri, herhangi bir resmi siyasi yapının dışında kalmış yoksul insanlar öncülüğünde düzenlenen yerel protestoların artışı o kadar etkileyici oldu ki, bu, sosyolog Peter Alexander tarafından “yoksulun isyanı” olarak tanımlandı. Ana akım medya da bu aktiviteler için “hizmet dağıtım protestoları” terimini üretti ve popüler hale getirdi. Kötü “hizmet dağıtım” (ki bunlar temel hizmetleri ve altyapı koşullarını da içeriyordu) hemen her zaman bu protestoların merkezinde olsa da, belediye meclislerindeki yolsuzluklar, ortak fonların ve mülklerin kötü işletilmesi, ve belediyeler ve vatandaşlar arasındaki kötü iletişim genelde eylem için katalizör işlevi görüyordu. 2012 yılı itibarıyla günde en az bir protesto gerçekleşiyordu

Pek çok durumda, protestolar vatandaşlar resmi kanallarla bağlantılarını tükettiklerinde ve belediyelerden cevap alamadıklarında patlak veriyordu. Karl Von Holdt ve diğerleri tarafından 2011 yılında yayınlanan Çağırın Duman başlıklı vaka çalışmaları derlemesinde, protestocular bazen ilgili otoritelerin dikkatini çekmenin tek yolunun (“çağırın duman” üretebilmek için) mülk ya da

barikatlarda lastik yakmak olduğunu iddia ediyorlar. Böyle eylemlerin artması medyanın “şiddetli hizmet dağıtım protestoları” etiketini giderek daha çok kullanmalarına neden oldu. Aynı zamanda, polisin eylemleri de şiddetini giderek arttırdı. Gazeteler, 2009 yılından beri polisin elinde en az 43 protestocunun öldüğünü yazdı.

Bugün protestolar ANC’nin yerel yapıları ve onunla aynı çizgideki oluşumlar arasındaki farklarla bağdaştırılıyor. ANC üyeleri belediyelerde kendi seçilmiş liderlerine karşı harekete geçiyor. Bazen bu hareketlenmeler, parti içinde ya da devlette kaybedilmiş mücadelelerin sonucu olarak, bazen de devlet himayesinin biçimlerinin ve (teklifler, işler, fonlar aracılığıyla) kişisel gelişim kanallarına erişimin sorgulanması ve açığa çıkarılması için ortaya çıkıyor. ANC’nin içinde bölünmeler ve kopmalar oldukça, Ekonomik Özgürlük Savaşçıları (EFF) ve (diğer topluluk ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte Ulusal Metal İşçileri Sendikasının işçileri tarafından kurulan) Birleşik Cephe gibi yeni siyasi aktörlerin yoksulların yerel mücadeleleriyle nasıl ilişkilendiğini görmek ilginç olacak.

Siyasi aktörler dikkatlerini resmi siyasete (partiler ve parlamentolar) çevirme eğilimde olsalar da, enformel olan kendisini yerel düzeyde süregelen bir mücadele alanı olarak sunmaya devam ediyor. Alternatif ilişkilendirme ve üretim biçimleri için potansiyel tam olarak burada yatmaktadır. Fakat, pek çok şey de siyaseti farklı tahayyül eden kolektif potansiyel ve sorumluluklara bağlıdır. ■

Prishani Naidoo’ya ulaşmak için:
<Prishani.Naidoo@wits.ac.za>

> Zambia: Toplumsal Hareketsiz Tahliyeler

Singumbe Muyebe, Cape Town Üniversitesi, Güney Afrika

Chinika, Lusaka'da tahliye edilen sakinler seçeneklerini tartışırken, bir çocuk, Zambiya Ulusal Servisi birlikleri tarafından gerçekleştirilen tahliye yıkılan bir evin enkazı üzerinde duruyor.
Fotoğraf: Emmanuel Tembo.

Nisan 2013'te on beş zırhlı araç ve polis Batı Lusaka'daki 10144. parseli hücum etti. Hiçbir şeyden haberi olmayan bölge sakinleri tahliye edilmenin şokuyla uyandılar. İzlemek dışında hiçbir şey yapamadılar, çünkü silahlarla tehdit ediliyorlardı. Polis 33 evi yıktı. Çoğu yirmi yıldır bölgeyi işgal etmiş bulunan yaklaşık 365 kişi evsiz kaldı. Tahliye edilenlerin bazıları düşük rütbeli polis memurlarıydı. Tahliye önceden herhangi bir şekilde bildirilmemişti. Lusaka Belediye Meclisi ve İcra

Dairesi temsilcileri olay yerinde yoktu. Tahliyeden sonra üst rütbeli polis memurları bölgeye kendileri için el koydular. Aynı ay içinde tahliyeler ve yıkımlar devam etti. 15 Mayıs'ta hayal kırıklığına uğramış aileler, dayanışma içinde Başkan Yardımcısının Ofisine bir yürüyüş düzenlediler, fakat silahlı polisler tarafından durdurulup dağıtıldılar. Kamu Düzeni Kanununda belirtilen polis iznine sahip değildiler. Tahliye edilen insanların kendilerinden başka dönecek kimseleri yoktu. Bu kıvılcım neden toprak tahliyelerine karşı bir hareket başlatmak için

yeterli olmadı? Varolan toplumsal barınma hareketleri neden tahliye edilen kişileri korumayı başaramadı? Burada, bu sorulara verilebilecek bazı olası cevapları inceliyorum.

Batı Lusaka vakası, pek çok vakadan sadece bir tanesiydi. Örgütlü bir hareketi canlandıramadan yüzlerce ev tahliye edildi. Sadece 2014 yılında Lusaka'da birkaç tahliye gerçekleşti. 25 Temmuz'da Kanyama'da on dört ev yıkıldı, 3 Ekim'de Chinika'da 100 ev yıkıldı, ve 18 Kasım'da Mikango Barakalarında köylüler askerler

>>

tarafından zorla tahliye edildi. Devlete ait olan araziler ve tapulu araziler üzerinde yasadışı olarak inşa edilmiş evleri yıkma politikası Zambiya'nın 2007 yılında duyurduğu hükümet politikasına kadar gider. 2011 yılında iktidara geldiğinden beri, Yurtsever Cephe hükümeti yasadışı gecekondular yerleşimlerini ve hatta önceki hükümetlerin politikasının bir parçası olarak iyileştirilmiş bazı gecekondular yerleşimlerini yok etmeye devam etti. Yıkım sürecinde yasal prosedürler izlenmedi ve bazı tahliye vakalarında ölümler gerçekleşti. Bu yalnızca kamusal kaygıları arttırdı.

Bu koşullar toplumsal hareketlenme için verimli koşullardır. Kentsel nüfusun %70'i kenar mahallelerde yaşamaktadır, bu da bir gecekondular yerleşiminin ve kolaylıkla yeterli çoğunluğa ulaşabilecek bir kentsel nüfusun var olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca ülkede güçlü bir protesto ve kolektif eylem tarihi mevcuttur.

Protestoların yokluğunu nasıl açıklayabiliriz? Öncelikle, 1955 yılında çıkan Kamu Düzeni Kanunundan başlayarak, siyasi elitler bağlamında uzun bir hoşgörüsüzlük tarihi mevcuttur. Kanun, Britanya Sömürge Yönetimi tarafından özgürlük savaşçıları üzerinde kontrol sağlamak için kullanılıyordu. Sonrasında yönetime geçen başkanlar kanunu iptal etmedi. Kanun eylemcilerin polis ve İçişleri Bakanlığından bir izin almasını şart koşmaktadır. Fakat izin almak için gerekli koşullar muğlaktır. İzin yalnızca eylemden yedi gün önce alınabilir. Eylem nedeni kanunda belirtilenlerin dışında ise ya da siyasi elitler eyleme karşı çıkarsa genellikle izin verilmez. Dahası, kanun fiili mülkiyet haklarını tanımamakta, dolayısıyla yasal olmayan yerleşimlerden tahliye edilenlerin, orada yıllardır yaşamış olsalar da, eylem için yasal zeminleri bulunmamaktadır.

Protestoların yokluğunun tek nedeni siyasi elitlerin tutucu karakteri değil, aynı zamanda izinsiz yürüyüşün getirebileceği sonuçlara dair korkulardır. Kamu Düzeni Yasasının ihlali sıklıkla polis şiddetiyle sonuçlanmaktadır ve bu durum iyileştirilmiş gecekondular yerleşimlerinden gelenler arasında bile korkuya neden olmaktadır. Örneğin, havaalanı yakınındaki Kampasa'da 14 Haziran 2013 tarihinde gerçekleşen zorunlu tahliyelerde iki kişi Zambiya Ulusal Servisi tarafından vurularak öldürüldü, bir kişi ise yaralandı. İyileştirilmiş gecekondular yerleşimindeki görüşmecilerimden George son dönemde gerçekleşen tahliyelerden endişeli, ve kullanım lisansları üzerinden bir miktar mülkiyet güvenlikleri olmasına rağmen kendi durumlarıyla ilgili düşünceliydi. Hükümet arazilerine yeniden el koymaya geldiğinde ne yapacakları sorulduğunda, yerlerinden vazgeçip gidecek yeni bir yer bulmaları gerektiğini hissettiklerini söylediler.

Hükümet ve sivil toplum, finansal kaynakların yetersizliği nedeniyle tahliye edilme potansiyeli olanları korumakta başarısız oldu. Barınma hakkı anayasa tarafından korunmamaktadır, çünkü Başkan Mwanawasa'nın 2008 yılında savunduğu gibi, öyle bir durumda hükümetin herkesin bu hakka sahip olabilmesi için finansal kaynaklar sağlama yükümlülüğü ortaya çıkacaktır. Hükümet böyle bir kaynağa sahip olmadığını iddia etmektedir. Böylece, hükümet, tahliye edilen kişilere tazminat ödeme zorunluluğunu da açıkça reddetmiştir. Enformal yerleşimleri iyileştirmek için kaynak sağlamak yerine onları yıkmak daha ucuza gelmektedir.

Sivil toplum da benzer bir şekilde, yasal olmayan yerleşimlerin sakinlerini tahliye edilmekten koruyacak finansal kaynaklara sahip değildir. Zambiya Toprak Birliği'nin ve

Zambiya Barınma ve Yoksullukta Halkların Süreci adında bir örgüt aracılığıyla Uluslararası Evsizler'in güçlü bir mevcudiyeti olduğu halde prensipte tahliyelerle mücadele etmesi gereken bu örgütler gerçek anlamda bir mücadele vermemektedir. "Birlik sıklıkla, vakaları takip etmekteki kapasite ya da kaynak sıkıntıları nedeniyle, toplulukları harekete geçirememiş ya da kamu çıkarı için olan toprak vakalarını halkın beklediği şekilde idare edememiştir" (Zambiya Toprak Birliği, 2014, <http://www.zla.org.zm/?p=9>). 2010 yılında yolsuzluk iddiaları hem hükümete hem de sivil toplum kuruluşlarına yapılacak ödemelerin askıya alınmasına ve pek çok projenin neredeyse iki yıl boyunca durmasına neden oldu. Dolayısıyla, bu örgütler yalnızca bildiriler yayınlayarak sonrasında gerçekleşmeyen eylemlerle tehdit etmekle yetindi.

Özet olarak, Lusaka'daki tahliye karşıtı hareketin ve Zambiya'daki yeni toplumsal hareketlerin yükselişinin önünde iki engel vardır. Birincisi, siyasi elitler tarafından her türlü protestoya karşı yöneltilen açık düşmanlık; ikincisi ise barınma sorununu çözebilmeleri için hükümete ve sivil topluma sağlanan finansal kaynakların kısıtlı olmasıdır. İnsanlar tahliye edildiklerinde tazminat alabilmek için herhangi bir yol bulamamakta, dolayısıyla kolektif eylemin de amacı olmamaktadır. Tahliye karşıtı hareketi yükseltebilecek koşulların oluşmasını yalnızca kamu düzeni kanununda yapılacak değişiklikler ve artacak ekonomik büyüme sağlayabilir. ■

Singumbe Muyeba'ya ulaşmak için:
<singumbe.muyeba@uct.ac.za>

> “Fablab”ler¹ ve “Hackerspace”ler: Yapılanmakta olan Yeni Bir Kültür

Isabelle Berrebi-Hoffmann, Marie-Christine Bureau, ve Michel Lallement, LISE-CNRS,
Conservatoire national des arts et métiers, Paris, Fransa

*Tipik bir hackerspace.
Fotoğraf: Michel Lallement.*

Yeni paylaşım biçimleri, ve bunların yanısıra ortak üretim ve tüketim biçimleri, güncel ekonomi açısından soru işaretleri yaratmaktadır. Fablabler ve hackerspacelerin, ortak alanlardan esinlenmiş malvarlığının mülkiyetten ziyade erişim ve kullanıma dayalı olduğu bu bağlamda özel bir yeri vardır. 2000’li yılların ortasında ortaya çıkan bu kolektif imalat alanları yeni bir iş ahlakı sunuyor: bir maker (yapıcı) kültürü. Dünyanın her yerine yayılmış olan bu mekanların farklı isimleri var: fablabler (imalat laboratuvarları), hackerspaceler,

makerspaceler, yaşama laboratuvarları, teknoloji atölyeleri. Bu mekanlar, farklı objeleri bir araya koyma, yazılım programları kodlama ya da basitçe yeni tür giyim ve yemek pişirme biçimleri tahayyül etme keyfini yeniden keşfetmek için birer davetiyedir. Dünya genelinde, büyük metropoller aynı anda yeni üretim, işbirliği, tüketim ve öğrenme biçimlerini teşvik eden bu yeni mekanlara evsahipliği yapıyor.

Bu mekanlarda dikkatlerin merkezinde internette bulunan planları kullanarak her türlü objenin üretimini mümkün kılan bir 3D yazıcı bulunur. Sonuçlar halen mütevazî olmakla birlikte, kaydedilen ilerleme şaşırtıcıdır. Bu mekanların çoğu aynı zamanda numerik kontrol makinelerine de sahiptirler: kesiciler, lazer kesiciler, serigraf yazıcılar. Yalnızca birkaç yıl önce prototip üretebilmek için bu makinelerden birini başarıyla çalıştırmak aylarca süren bir eğitimi gerektiriyordu. Bugün, bu makineleri doğru kullanabilmek kişinin yalnızca birkaç saatini alıyor. Dahası, bu makinelerin ve tasarım yazılımlarının fiyatları kayda değer biçimde düştü. Dolayısıyla, kişisel bilgisayarların teknoloji dünyasını kullanmamızı sağladığı gibi, Kişisel Üreticiler de herhangi bir kişinin fiziksel dünyayla ilişki kurmasını sağlayabilir.

Fakat Barcelona, Berlin, San Fransisco, Paris ya da Pekin'deki üretim laboratuvarları, aynı değerleri paylaşıyor oldukları halde birbirlerine benzemezler. Fablabler 2000'li yılların başında MIT'de (Massachusetts) kurulmuş, ve dünya çapında bir ağ oluşturmuştur. Hackerspacelerin ise hikayesi farklıdır. Kökleri 1970'lerin başında California'da bilgi teknolojileri keşfetmek ve icat etmek için amatör meraklıların buluştuğu bir merkez haline gelen Homebrew Bilgisayar Klübü'nde yatar. Burada bazıları bulgularını ücretsiz olarak paylaşıırken Steve Jobs ve Bill Gates'in de içinde olduğu diğerleri ise daha geleneksel kapitalist bir yol izlediler. Hacker ruhuna işlemiş hackerspaceler örgütsel açıdan fablablerden farklı değildir. Kodlama pratikleri bu alanlarda daha ileri düzeyde olsa bile, hackerspace'ler de benzer biçimde bireylerin üretim yapabilmesi, icat edebilmesi, farklı objeler üzerinde oynaması ve bir şeyler yapması için gerekli materyalle donatılmıştır. Ayrıca, fablablerde olduğu gibi hackerspace'lerde de kamusal erişim, ve bu mekanları yalnızca inovasyon ve üretim değil, aynı zamanda kolektif öğrenme ve bilgi paylaşımı mekanları haline getirme niyeti de önemli kriterlerdir.

Üretim laboratuvarları bulundukları bölgelerde kısmen demirlemiştir. Yeni üretim ekosistemlerinin hatlarını çizen ağlar şeklinde faaliyet gösterir. Bazı gözlemciler onları

yeni bir sanayi devriminin başlangıcı ya da kapitalizmden uygar bir çıkışın öncüleri olarak değerlendirirler. Fakat bu yeni dünyaların dikkate alınması gerektiğini fark etmek için o kadar uzağa gitmeye gerek yoktur. Bu mekanlar teknik, siyasi ve örgütsel katmanlarda birden fazla yenilikle doludur. Hakim ekonominin kenarlarında yer alsalar da giderek büyüyen başarıları, insanların çalışma, tasarlama, üretme, karar alma ve eyleme geçme biçimlerindeki sosyo-kültürel değişimlerin göstergesidir.

Bu yeni üretim mekanlarını araştırmaya başlayan sosyologlar, bu mekanların heterojenliklerine rağmen kısmen geliştirici ve hacker topluluklarından gelen ortak bir örgütlenme modeline sahip olduklarını gösteriyorlar. Özgür/açık kaynak dünyası tarafından beslenen kültür, birkaç on yıl önce kurulmuş ve eşitlikçi yatay ağlara dayalı yeni çalışma ve işbirliği biçimleri sunmuştur. Ayrıca, Copyleft lisansı² örneğinde olduğu gibi, yeni meta ve hizmet paylaşımı biçimleri geliştirilmiştir. Üretim laboratuvarlarını da içeren Maker hareketi aynı zamanda tasarım dünyasında William Morris'in başını çektiği sanayi toplumunu eleştiren geleekten ilham alır.

Yakın zamanda Kuzey Kaliforniya'da hackerspaceler üzerine yaptığımız araştırma bu alternatif maker dünyalarının genelde genç, beyaz, eğitilmiş, akademiye inancını yitirmiş, otuzlu yaşlarında insanlardan oluştuğunu gösteriyor. Google mühendisleri ve evsiz teknisyenler tarafından sıkça ziyaret edilen bu mekanların bir hedefi var: hacklemek, yani bilgisayarları, fiziksel objeleri ve hatta genel anlamda toplumunu birbirleriyle ilişkilendirerek inovasyon yapmak. Bazı makerlar aktif olarak Silikon Vadisi için inovasyon süreçlerine katılırken, daha radikal olanlar enerjilerini yerleşik düzene karşı koyanlara, örneğin Occupy hareketine, hizmet etmek için harcamaktalar. Genel yapısal krizin yaşandığı şu zamanda, bu alternatif mekanlar, yani yeni çalışma, karar alma, tüketim ve birlikte yaşama biçimlerinin icat edildiği gerçek ütopyalar incelemeye değer. ■

Michel Lallement'e ulaşmak için: <michel.lallement@cnam.fr>

¹"Fablab" Türkçe'ye imalat laboratuvarı olarak çevrilen "fabrication laboratories"den türetilmiş bir kısaltmadır.

²Berrebi-Hoffmann, M.C. Bureau, M. Lallement (der.), Recherches sociologiques et anthropologiques, özel sayı "Tiers lieux de fabrication et culture collaborative. De nouveaux mondes de production sont-ils en train d'émerger?" (yayın aşamasında).

> “Çoklu-Aktif Toplumda” Cinsiyet Eşitliğini Sürdürmek

Bernard Fusulier, FNRS, Louvain Üniversitesi, Belçika, ve **Chantal Nicole-Drancourt**, CNRS-LISE, Conservatoire national des arts et métiers, Paris, Fransa

İşyerinde sorunlu cinsiyet politikaları.
İllustrasyon: Arbu.

Düşmekte olan doğum oranları, anneler için azalan çalışma oranları ve annelikten vazgeçiş, “gelişmiş” ülkelerde, demografi ve sosyal refah seviyeleriyle bağlantılı büyük riskler olarak değerlendirilmektedir. Son birkaç yıldaki finansal krizler ve bütçe krizleri, tüm toplumsal sözleşmeleri etkilemiş olmakla birlikte özellikle cinsiyet eşitliği dinamiklerini tehdit etmekte ve iş-aile dengesi için koşulları kötüleştirmektedir.

Her kademedeki politika yapıcılar, kadınların toplumsal uyum süreçlerini şekillendirmekte temel bir rol oynadığına dair farkındalığın arttığını belirtmektedir. Kadınların emek piyasasına ve ev içi aktivitelere çifte katkıları, yani çifte katılımları tanınmakta; bu katkılar özellikle zor zamanlarda değer kazanmakta ve kurumsal eksikliklere ve dengesizliklere yeniden denge kazandırırken bir yandan da toplumsal ve ekonomik gelişmeyi sürdürmektedir.

Pek çok insanın çocuklarının ve kendilerine bağımlı kişilerin bakımını sürdürürken bir yandan da profesyonel kariyerlerini devam ettirmeyi umduklarına dair yeni bir küresel fikir birliği var. İnsanlar bu çifte sorumluluğu varolan cinsiyete dayalı işbölümünü ve bununla bağlantılı yeniden üretim eylemlerini sorgulamadan yerine getirmeyi ummaktadırlar. Her zaman olduğu gibi bugün de bu iş bölümü ve yeniden üretim eylemleri kadınların ev içi aktivitelerde temel sorumluluğu üstleneceğini varsayar. Bunun sonucu olarak şimdi hemen hemen tüm ülkeler, ebeveynlerin bu amaçları gerçekleştirmelerine yardım etme ve iş-aile dengesini toplum için olduğu

>>

kadar bireyler için de önemli bir konu haline getirme üzerinde fikir birliğine varmıştır.

İlk bakışta, kamusal tespitler cinsiyet açısından tarafsızmış gibi görünür: amaç herkesin gelir için çalışmasını sağlamaktır. Refah devletinin güçlü olduğu bütün ülkelerde (ve bu programların inşa halinde olduğu tüm ülkelerde), iş ve aile yükümlülüklerinin uzlaştırılmasını amaçlayan sosyal politikaların eşi benzeri görülmemiş şekilde genişlediğini görüyoruz. Bu sosyal politikalar, vergi ve yardımlaşma sistemleri reformlarından çocuk bakımı sistemleri yönetiminin iyileştirilmesine, çalışma düzenlemeleri bağlamında profesyonel yaşam ve aile yaşamının daha iyi bir dengeye sahip olmasını amaçlayan eylemlerin desteklenmesine kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır.

Fakat söz konusu olan tüm ülkelere politikaların uygulanması konusunda bir değişiklik yaşanmaktadır. Cinsiyet ayrımı göz etmeyen söyleme rağmen, siyasi gündemlerde (ya da şirketler içinde) alınan tedbirler, pratikte tarafsızlıklarını kaybetmektedirler. Herkese verilen ebeveyn ve aile izinleri, çalışan anneleri desteklemek için ayrıcalıklı bir yol haline gelir; herkes için azaltılmış çalışma saatleri kadınlar için yarı zamanlı çalışma patlaması bağlamında seyreltilir; her iki ebeveyni de kapsamaması gereken uzatılmış doğum izinleri annenin ve çocukların refahı üzerindeki etkisi bağlamında değerlendirilir, vs. Bir başka ifadeyle, özünde, bu politikalar erkekleri ya da ebeveynleri değil, mevcut ya da potansiyel anneleri hedeflemektedir. Örneğin Ekim 2014'te Facebook ve Apple kadın çalışanlarına "erkeklerle ve

rekabet seviyesi giderek artan çalışma piyasasıyla başedebilmeleri" amacıyla kariyerlerini sağlamlaştırdıkları zaman çocuk sahibi olmayı düşünebilsinler diye yumurtalarını dondurma seçeneği sunduklarını açıkça itiraf etti.

Bu örüntü, kısmen değişen aile örüntülerine, çalışan ebeveynlere yardım etmek için alınan tedbirlere rağmen oluşan değişimlere karşı bir direnişi yansıtmaktadır. Hatta pek çok anne iş ve aile arasında "çifte vardiya" yapıyorken anneleri çalışır durumda tutmak, kadınların "üretim dışı" işlerini öncelikle talep etmenin fiziksel ya da psikolojik olarak sürdürülebilir olup olmadığına ve bu pratiklerin sosyal adalet ideallerini çiğneyip çiğnemediğine dair sorulara neden olmakta ve gerçek bir siyasi sorun halini almaktadır.

Profesyonel yaşam ve aile yaşamı arasındaki dengeyi tutturma mücadelesinin kazanılması için gidilecek çok yol var. Bizler genel sorularla (ebeveynlerin iş ve aile yaşamını dengelemelerine nasıl yardımcı olunabilir) başlıyoruz ama yalnızca kısmi çözümler (annelerin cinsiyete dayalı işbölümünü değiştirmeden gelir elde etmelerini beklemek) öneriyoruz.

İlerleyebilmek için hareket noktası, 19.yüzyılın ücret temelli toplumlarının ve 20. yüzyılın refah devletlerinin örgütsel ve kurumsal temellerini eleştirmek ve yeniden yapılandırmak olmalıdır. Yerleşik toplumsal düzenlemeleri sorgulamalı ve bu düzenlemelerden çıkan pratiklerin doğallığını yapısökümüne uğratmalıyız. Cinsiyet ilişkileri içeren toplumsal sözleşmeleri sorgulamalıyız: üretim merkezli bir dünya fikri, bir bakıcı tarafından destekle-

nen atomize üretici figürü varsayımı, erkek tarafından geçimi sağlanan aile modeli, erkek merkezli bir dayanışma anlaşması. Üretim ve yeniden üretim aktivitelerinin toplumsal bölünmesini ve cinsiyetçi işbölümünü yapısökümüne uğratmalıyız.

Eğer bu önerileri ciddiye alırsak, o zaman işyeri dışındaki topluma faydalı aktiviteleri ikincil olarak değerlendirmeyen yeni bir referans noktasıyla yola koyularak alternatif bir toplum düşünmeye başlayabiliriz. Ücret temelli toplumu "çoklu-aktif" bir topluma dönüştürebiliriz. İstihdam, toplumsal yatırımlar bağlamında desteklenmeye değer görülen, hegemonik ya da kadın veya erkeklere mahsus olarak düşünölmeyecek diğer aktivitelerle ilişkili olarak yeniden tahayyül edilebilir. Çalışmıyor olmak ya da işsizlik sıradışı hale gelir, iş-aile eklenmesi esas olarak kadınların üzerine yıkılmış bir yük olmaktan çıkar.

Bu dönüşüm, "aktif" olma durumunun kısıtlı bir istihdam fikriyle tanımlanmadığı, bakım emeğini ve gönüllü emeği de kucaklayan daha kapsayıcı bir çalışma fikrine dayalı yeni bir aktiviteler rejiminin ilerici şekilde inşa edilmesini gerektirir. Bu perspektiften bakıldığında, toplum artık ücretli işe odaklanarak piyasa dışı çalışmayı göz ardı etmez; onun yerine refaha ve kamu yararına katkıda bulunan tüm aktivitelerin yararlığını tanıyan ve vurgulayan geniş bir çalışma kavramsallaştırmasına doğru ilerlememiz mümkün olur. ■

Bernard Fusulier'e ulaşmak için:
<bernard.fusulier@uclouvain.be>
Chantal Nicole-Drancourt'a ulaşmak için:
<drancourtchantal@hotmail.com>

> İşyerinde Kronik Hastalığı Müzakere Etmek

Anne-Marie Waser, Dominique Lhuillier, Frédéric Brugeilles, Pierre Lénel, Guillaume Huez, Joëlle Mezza, ve Cathy Hermand, Conservatoire national des arts et métiers, Paris, Fransa

Fransa'da çalışma çağındaki nüfusu istihdamda tutmak iki nedenden dolayı bir endişe konusu haline geldi: bu nüfus yaşıyor ve artan yüzdelerde kronik hastalık, özellikle de kanser teşhisi konuluyor. Kapsamlı tarama programları sayesinde yılda teşhis edilen vaka sayısı artmış, ve tıbbi ilerleme, erken teşhis ve daha az yan etkiye sahip iyileştirilmiş tedavi yöntemleri pek çok ölümcül vakayı kronik hastalığa dönüştürebilmiştir. Fransa'da neredeyse 15 milyon insana, yani çalışma çağındaki nüfusun neredeyse %20'sine, bir kronik hastalık teşhisi konulmuştur.

Hasta örgütleri hastalıklarla veya engellerle yaşayanların desteklenmesine dair endişelerini uzun süredir dile getirmektedir. Fakat bazı hastalıklarla (diğerlerinin yanı sıra hepatit, HIV, kanser, multipl skleroz, şeker) ilgili araştırma yapmakla görevli kurumlar son zamanlarda niteliksel sosyal bilim araştırmaları talep etmektedir. Özellikle hastalık izninden sonra çalışmaya devam eden bireyler ve bu bireylerin nasıl çalışıyor durumda kaldıkları ile ilgilenmektedirler. Biz bu bağlamda psikologları ve sosyologları bir araya getirerek şunları hedefleyen bir eylem araştırması geliştirdik: a) hastalık teşhisi koyulmuş bir kişinin hangi şartlar altında çalışmaya geri döndüğü ve çalışıyor durumda kaldığını anlamak; ve b) istihdam olanaklarını geliştirmelerini sağlayacak bireysel ve kolektif kaynaklar sunmak.

Bu eylem araştırması projesi üç büyük Fransız şirketinde gerçekleştirildi. İki buçuk yıllık bir süreç içinde, bazı hastalık

teşhisleri koyulan ve çalışmaya dönmek veya parasal kaynak sağladığına bakılmaksızın insanların yapmaktan hoşlandığı birtakım faaliyetlere katılmak isteyen (bakım, öğretmenlik, gönüllü çalışma, vs) grupları araştırdık. Toplumsal koşullarını incelemek için, araştırmamızda üç hiyerarşik seviyeyi göz önünde bulundurduk: a) işyeri sağlığı ve toplumsal meselelerle ilişkili insan kaynakları yönetimi pratikleri; b) bireysel hastalık izni, kronik yorgunluk, kalıcı ya da geçici engellilik vakalarını yöneten ara elemanlar; c) teşhisten sonra çalışmaya dönen işçiler ve onların iş arkadaşları. Bu nüfus tarafından hastalığın, başka şeylerin yanı sıra iş hayatı, aile hayatı, çevre ve topluluk üzerindeki etkisini açıkladığı belirtilen bütün unsurları analiz ettik. Daha spesifik olarak, karşılaştıkları engeller, bu engelleri aşmak için sağlanan kaynaklar ve bu kaynakları hangi şartlar altında kullanabildiklerini araştırdık.

Araştırmamız sadece beyan edilmiş hastalığı ya da engeli olan çalışanlarla sınırlı değildi. Hastalığını çalışma arkadaşlarına ve üstlerine açıklamamış olan çalışanlara sağlanan kaynakları, engelleri için tazminat talep etmiş ve almış çalışanlara sağlanan kaynaklarla karşılaştırmaya çalıştık. Bu sosyal yardımları alabilmek için, ikinci gruptaki kişiler bu talepleri değerlendirmekle görevli bir kurumdan hastalıklarına dair bir sertifika istemişlerdi. Daha önemlisi, Fransa'da kronik hastalığı ya da engeli olan çalışanların çoğu bu yardımları talep etmemişlerdi. 9.9 milyon kadar insan hastalık sertifikası talebinde bulunabilecekken, bunu yapan insan sayısı yalnızca 2.5 milyondur. Bir hastalığı

“9.9 milyon kadar insan hastalık sertifikası talebinde bulunabilecekken, bunu yapan insan sayısı yalnızca 2.5 milyondur.”

beyan etmenin getireceği sonuçların yanı sıra, çoğunluğun bunu yapmama nedenlerini de anlamaya çalıştık.

Sonuçlar, beyan edilmiş hastalık veya engeli için tazminat almanın bir damga taşıdığını veya adaletsiz olarak görülebileceğini gösterdi. Disiplinlerarası uzmanlardan oluşan komisyonların verdiği bu tazminatlar, genelde çok katı olmakla birlikte, hastalıkların kendileri daha esnektir. Çalışma arkadaşları ve üstleri tazminatın türünü, çeşitliliğini ve süresini müzakere etme sürecinden dışlandıkları için, iş ortamında sıklıkla yanlış anlaşılırlar. Dahası, bu tazminat tedbirlerinin hayata geçirilmesinde ikinci bir engel vardır: gerçek çalışma koşullarına dair az bilgiye sahip olan insan kaynakları ya da sağlık hizmetleri, bu tedbirleri üstten empoze etmektedir. Dolayısıyla bu tedbirler sıklıkla çalışma arkadaşları arasında yapılan, yönetimle anlaşarak geliştirilen ve esneklik sunan enformal düzenlemeleri göz ardı etmektedir. Karşılıklılığa dayalı olduklarından, analiz ettiğimiz bütün yerel düzenlemeler, önceden müzakere edilmemiş olanlara nazaran işyerinde daha az gerilime neden olmaktadır. Gözlemlediğimiz karşılıklılık vakaları hem bireysel hem kolektif eylemleri içermektedir. Özet olarak, yerel düzenlemeler spesifik bağlamlarda temellendirilmişlerdir.

Çalışmamız başarılı tazminat vakalarının, yani toplumsal aktörler tarafından adaletli bulunan ve hastalık izninden sonra da devam edenlerin, birkaç özelliğe sahip olduğunu tespit etti: bunlar yasal tedbirlerin ve yerel düzenlemelerin karışımından oluşmaktadır; işyerinde zorluklarla karşılaşanlar tarafından açıkça beyan edilmiştir; ve tazminat ortak şekilde detaylandırılmıştır. Bu toplumsal aktörler, bütün engeller ve bütün çalışanlar için verilecek tazminatların lehine konuşmuşlardır. Hak sunan bazı hastalık sertifikalarını sorgulamışlar, fakat bunu hastalığın suistimal edildiğini düşündükleri için yapmışlardır. Bütün olarak bakıldığında, şirketler içinde yardımı alan ve verenler arasında karşılıklılık koşulları yaratmayı amaçlayan eylemler, dayanışma, iyi niyet, karşılıklı yardım ve engel tazminatının ötesine gitmektedir. Hasta örgütlerinin katılımcıların çalışma koşullarını dönüştürmeye başlamaları için gerçek olanaklar sunduklarını gördük. Son olarak, bunlar, bireylerin hasta olmanın anlamını yeniden benimsemelerine, kimliklerini yeniden kurmalarına ve bireysel durumlarını kolektif haklar alanına getirmelerine de olanak sunmuştur. ■

Anne-Marie Waser'e ulaşmak için: <anne-marie.waser@cnam.fr>

> Endonezya'da Demokrasiyi Kutlamak

Lucia Ratih Kusumadewi, Endonezya Üniversitesi, Depok, Endonezya, Uluslararası Sosyoloji Derneği Din Sosyolojisi Araştırma Komitesi (RC22) ve Toplumsal Sınıflar ve Toplumsal Hareketler Araştırma Komitesi (RC47) Üyesi

Başkan ve Başkan Yardımcı adayları Joko Widodo ve Jusuf Kalla'nın destekçileri Jakarta'da kampanyalarını örgütleyiyorlar.

Selamlar! İki parmak! Jokowi için oy vermeyi unutmayın!" Ünlü bir rock grubu olan Slank, 5 Temmuz 2014'te Bung Karno Stadyumu'nda, Endonezya'nın başkan adayı Jokowi ve başkan yardımcısı adayı Jusuf Kalla'ya destek için keyif ve coşkuyla şarkı söylüyordu. Onbinlerce destekçi onlara katıldı: yaşlı ve genç, kadın ve erkek, zengin ve yoksul, ücretsiz konserde onlarla birlikte söyledi. Bir süre sonra beklenen kişi görüldü: Jokowi sahneye tırmandı ve destekçilerini selamladı. Kalabalık iki parmakları havada "Jokowi! Jokowi!" diye bağırarak atmosfer elektriklendi.

İlk defa bu yıl Endonezya'daki seçimler "halkın demokrasisi için gerçek bir parti"ye dönüştü. Sayısız insanın enerjik kampanyaya katılmaları ve kampanya aktivitelerinden 295 milyon rupiahtan fazla bağış toplamaya kadar pek çok eylemi gerçekleştirmeleriyle heyecan durdurulamaz bir hal aldı. Seçim gününde, daha önce normal olarak kabul edilen para siyasetinin reddedilmesi için yürütülen ateşli bir kampanyadan sonra, hileleri engelleyebilmek için halk seçimleri beraber denetledi.

Bu, Endonezya'nın yeni, heyecanlı demokrasisinin yüzü: kirli siyaset ve sıklıkla hileye başvuran güce aç siyasetçilerle dolu bir demokrasiden, daha uygar ve insani bir demokrasi kurmayı hedefleyen radikal demokratik reformlara doğru büyük bir değişim yaşandı. Son Endonezya seçimlerinde, siyasi parti elitleri tarafından sıklıkla uygulanan alışveriş temelli siyasi mobilizasyon popülaritesini kaybederek neredeyse kullanılmaz hale geldi. Onun yerine gönüllü katılıma dayalı yeni bir siyasi kültürün doğuşuna şahit olduk.

Bu değişime neden olan şey nedir? Az sayıda gözlemci, özellikle de Endonezya'nın uzun kirli siyaset tarihinden sonra, bu "tersine dönüşün" ani şekilde gerçekleşeceğini tahmin etti. Açık şekilde, "Jokowi Etkisi" topun yuvarlanmaya başlamasında büyük bir faktördü, fakat belirli şartlar değişim rüzgarlarını başlattı. Bir noktada, evren "Artık zamanı" geldi demiş gibi görünüyor. Bu zaman, değişime olan özlemlerin yanıtını bulduğu ve süregiden kaos, yolsuzluk ve siyasi oligarşiye karşı hissedilen hayalkırıklığı ve bıkkınlığın zirveye ulaştığı bir zaman.

Joko Widodo, ya da daha iyi bilinen adıyla Jokowi, son iki yılda artan bir popülarite kazandı. Orta Java'daki büyük şehirlerden Solo'nun belediye başkanı olarak siyasi kariyerine 2005 yılında başlamış bir girişimci olan Jokowi, mütevazı bir geçmişten gelen dürüst ve çalışkan bir adam olarak bilinir. Hükümet politikalarını uygulamadaki insani yaklaşımı, belediyesindeki yolsuzlukları temizlemesi ve Solo şehrini bir kültür ve turizm merkezi haline getirme çabaları nedeniyle çok sevilir. 2013 yılında Kent Belediye Başkanları Derneği tarafından dünyanın en iyi üçüncü belediye başkanı seçilmiş; 2014 yılında ise Jokowi'nin adı Fortune dergisinin "En iyi 50 Dünya Lideri" listesinde yer almıştır.

Jokowi'nin Solo'daki başarısı, siyasi kariyerinde hızlı bir başlangıç yapmasını sağladı. Endonezya Demokratik Mücadele Partisi (PDI-P) – ülkenin ana muhalefet partisi – tarafından desteklenerek 2012 yılında Endonezya'nın başkenti Jakarta'nın valisi seçildi. Jokowi, kendisi gibi dürüstlüğüyle tanınan vali yardımcısı Tjahaja Basuki Purnama (Ahok) ile beraber, genişleyerek büyüyen bu megaşehirden daha önce ciddiye alınmamış olan sel kontrolü ve trafik gibi problemlerle ilgili yeni programlar yürürlüğe

koydu. Jokowi ve Ahok Jakarta'da nehri kontrol altına alma ve toplu taşımayı iyileştirmenin yanı sıra, şehir planlamada, sağlık hizmetlerinde ve eğitimde reformlar yaptılar.

Başkanlık seçimleri yaklaşırken PDI-P Jokowi'yi başkan adayları olarak öne sürdü. Golkar Partisi'nden tecrübeli bir siyasetçi ve eski başkan yardımcısı olan Jusuf Kalla (JK)'yla eşleştirildi. Jokowi'nin Endonezya için vizyonu bir "Zihinsel Devrim" başlatmaya davet olarak sunuldu ve Jokowi insanları bu çabasına katılmaya davet etti. Yolsuzluk karışıklığı ve şeffaflık, karşılıklı yardım, yaratıcılık, bağımsızlık ve farklılıkların değerini bilmek, Zihinsel Devrimin zeminini teşkil eden temel değerlerdi.

Jokowi ve JK bir takım olarak belirlendikten sonra anketler desteğin, özellikle de demokrasi yanlısı eylemcilerin, akademisyenlerin, müzisyen ve sanatçıların, gençlerin, öğrencilerin, iş adamlarının ve halkın desteğinin giderek arttığını gösterdi. Bu destekçiler topluluklarında gönüllü olarak, isteyerek, ücret almadan çalıştılar; ve hatta bir kısmı kampanya için kendi ceplerinden para harcadı. Siyasi rakipleri Prabowo ve Hatta ise aksine, büyük oranda, güç ve para arayışındaki gruplar, gerici gruplar ve yozlaşmış siyasetçiler tarafından destekleniyordu.

Sonunda, 22 Temmuz 2014'te Genel Seçim Komisyonu %53.1 oy alan Jokowi-JK'nin zaferini açıkladı. Rakipleri Prowobo-Hatta oyların %47.8'ini alarak yenilmişti. Pek çok analist Jokowi-JK'in zaferinin siyasi partiler tarafından doğrudan verilen bir destek sonucu olmadığına dikkat çekerek, sonucu halkın zaferi olarak değerlendirdi. Jokowi-JK'in destekçileri ağırlıklı olarak tarafsız kişilerdi; çoğunun belirli bir siyasi partiyle bağı yoktu ve pek çoğu daha önceki seçimlere aktif olarak katılım sağlamamışlardı.

Bugün, Endonezya halkı açısından sağlıklı bir demokrasi ve onurlu bir siyaset için yeni bir umudumuz var. Son seçimlerdeki yeni katılımcı siyaset kültürü, daha geniş demokratik reformlar için bir başlangıç ve Endonezya'da toplumsal dönüşüm için bir ilk adım olabilir. ■

Lucia Kusumadewi'ye ulaşmak için <lucia.ratih@ui.ac.id>

> Endonezya Yüksek Öğretiminin Şirketleşmesi

Kamanto Sunarto, Endonezya Üniversitesi, Depok, Endonezya, Uluslararası Sosyoloji Derneği Eğitim Sosyoloji Araştırma Komitesi (RC04) ve Tarihsel Sosyoloji Araştırma Komitesi (RC08) Üyesi

Jakarta'da öğrenciler neoliberal eğitim düzenlemelerini protesto ediyorlar.

Endonezya reform hareketi 1998 yılında 32 yıl süren otoriter askeri yönetime son verdiğinde, devlet çok tartışılan eğitim reformları başlattı. 2003 yılında Anayasa Mahkemesinin kurulması ile, toplum, anayasaya aykırı bulduğu kanunları sorgulayabildiği yeni bir alana sahip olmuş oldu. Geçtiğimiz on yıl içinde ise, eğitimciler, öğrenciler ve sivil toplum grupları, yeni eğitim kanunlarına karşı davalar açtılar.

1999 yılında hükümet kamuya ait bazı yüksek öğretim kurumlarının şirketleşmesine izin veren yeni bir hükümet düzenlemesi yaptı. Bu değişiklik için sunulan nedenler, küreselleşme süreçleri nedeniyle oluşan sert rekabete cevap verebilmek için ulusal rekabeti artırılması, ve bunun gerçekleştirilebilmesi için daha geniş bir özerklik sağlanabilmesiydi. Bunun sonucu olarak 2000 ve 2010 yılları arasında hükümet, altı devlet

>>

üniversitesini ve iki devlet kurumunu şirketleştirdi.

Devlet üniversitelerinin ve kurumlarının şirketleşmesi, halkın, özellikle de veliler ve öğrencilerin büyük tepkisine neden oldu. Geçmişte devlete ait yüksek öğretim kurumlarının eğitim ücretleri devlet tarafından çok sıkı bir şekilde kontrol ediliyordu. Devlete ait yüksek öğretim kurumları genişledikçe hükümet finansmanı artan eğitim harcamalarına yetiştiremez oldu. Bu nedenle eğitim ücretleri önemli bir gelir kaynağı haline geldi. Eğitim ücretlerinin düzenli aralıklarla artması sıradan hale geldi.

Devlete ait yüksek öğretim kurumlarındaki öğrenciler geçmişte eğitim ücretlerinin artışına kampüs ve sokak eylemleri, işgal hareketleri, imza kampanyaları, kamuya açık tartışmalar, kitle iletişim araçları ve daha yakın zamanda sosyal medya üzerinden eleştiriler gibi bir takım yöntemlerle itiraz ediyorlardı. Pek çok öğrenci eğitim ücretlerinin daha da yükselmelerinden ve eğitim ticarileşmesinin yoksul öğrencilerin öğretim kurumlarına girişini engellemesinden korktuğu için devlete ait yüksek öğretim kurumlarının şirketleştirilmesine karşı çıkıyordu. Fakat çoğu zaman bu protestolar devletin desteğinin kendi arkalarında olduğunu bilen kampüs otoritelerinin taviz vermemeleri nedeniyle sonuçsuz kalıyordu.

2003 yılında devlet, başka şeylerin yanı sıra, ana okulundan üçüncü seviyeye kadar resmi ve gayriresmi, özel ve kamuya ait, bütün eğitim kurumlarının şirketleşmesini öneren yeni bir kanun çıkardı. 2009 yılında ise bütün eğitim kurumlarını şirketleştiren bir kanun yayımlandı.

Bu iki yeni kanun, halihazırda eğitim kurumları olan özel dernekleri, kontrollerinin kısıtlanacak olması nedeniyle, endişelendirmeye başladı. 2006 yılında onaltı özel ve sivil toplum kuruluşu Mahkemeden 2003 kanunun, özellikle de şirketleşmeye dair maddenin, hukuka uygunluğunun

denetlenmesini istedi. Bu istek kanunun henüz yürürlüğe girmemiş olması nedeniyle reddedildi.

Veliler, öğrenciler ve sivil toplum kuruluşları, ücretsiz kamusal eğitimi sürdürmek ve ticarileşmeye neden olacağını düşündükleri kamusal yüksek öğretimin şirketleşmesini engellemek istedikleri için kanunların hukuka uygunluğunun denetlenmesini talep etmeye başladılar. Eğitimin kamu malı olduğunu ve tüm maliyetinin devletin sorumluluğunda olduğunu öne sürerek eğitim masrafları yükünün topluma devredilmesini anayasaya aykırı gördüler.

2009 yılında, özel kurumlar ve sivil toplum kurumları, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve farklı alanlardan akademisyenlerle beraber 2003 ve 2009 kanunlarının denetlenmesi için beş ayrı talepte bulundular. Çabaları başarılı oldu. Mahkeme 2003 yasasının bazı maddelerini yeniden düzenledi ve 2009 yasasını tümüyle iptal etti.

Pek çok durumda, eğitim reformunun belirli özellikleriyle mücadele, karşı çıkan kişinin toplumsal yerini yansıtıyordu. Eğitim sağlayıcılarla bağlantılı organizasyonlar, kendilerine ait özel eğitim kurumlarının devamlılığını gözetiyor, bu kurumlar üzerindeki kontrollerini kaybedecekleri ve yasal belirsizliklerle karşılaşacakları için şirketleşmeye karşı çıkıyorlardı. 2003 ve 2009 kanunlarının denetimi için yaptıkları talepler kabul edildikten sonra eğitim kurumlarının şirketleştirilmesine karşı direnişleri sona erdi.

2009 kanununun bağlayıcı olmadığına dair verilen karardan sonra, devlet, 2012 yılında yüksek öğretimle ilgili yeni bir kanun sundu. Bu kanun kamuya ait yüksek öğretim kurumlarının şirketleştirilmesi için yeni bir yasal zemin sunuyordu. 2013 yılında bir devlet üniversitesinde okuyan hukuk lisans öğrencileri Mahkemeden 2012 kanununun altı maddesinin hukuka uygunluğunun denetlenmesini talep etti, fakat bu talepleri reddedildi.

Öğrenciler, veliler, endişeli akademisyenler ve sivil toplum kurumları bu denetim talepleri ile neyi başardılar? 2003 kanunun yeniden düzenlenmesine ve 2009 kanununun iptaline rağmen amaçlarına – ücretsiz eğitim ve devlete ait yüksek öğretim kurumlarının şirketleşmesini engellemek – ulaşamadılar. Beraber bakıldığında, Mahkemenin kararları şu anlama geliyordu:

1. Kamuya ait yüksek öğretim kurumlarında okuyan öğrenciler, devletin kontrolüne tabi olan bir eğitim ücreti ödemek zorundalar;

2. Kamuya ait yüksek öğretim kurumları kontenjanlarının en az %20'sini başarılı fakat ekonomik olarak iyi durumda olmayan adaylara ayırmak zorundalar, fakat bu kontenjan %20'yi geçmek zorunda değil;

3. Kamuya ait yüksek öğretim kurumlarının farklı giriş sistemleri kullanmasına izin verilmekte: Mahkeme bu kararını pozitif ayrımcılıkla bağdaştırırken öğrenciler bu politikayı ticarileşme olarak görüyor.

4. Kamuya ait yüksek öğretim kurumlarından uygun olanların şirketleşmesine herhangi bir itirazla karşılaşmadan devam edilmekte.

Öğrenciler, veliler ve sivil toplum aktivistleri, Anayasa Mahkemesinin kararları temyiz edilemediği için, ücretsiz kamusal yüksek öğrenim için bütün opsiyonlarını tükettiler. Yenilgileri hareketin cesaretini kırdı. Şu anda yüksek öğrenimin ticarileşmesine karşı çıkan herhangi bir inisiyatif bulunmamaktadır. Yine de çeşitli kamusal yüksek öğretim kurumlarında okuyan öğrenciler düşük gelirli aileler için adaletsiz olan eğitim ücretlerine halen karşı çıkmaya devam etmektedirler; fakat bu itirazlarının hedefi devletten ziyade kendi kurumlarıdır. ■

Kamanto Sunarto'ya ulaşmak için:
<kamantos@yahoo.com>

> Endonezya'da Emek Hareketleri ve İşçi Sınıfı Siyaseti

Hari Nugroho, Endonezya Üniversitesi, Depok, Endonezya, Uluslararası Sosyoloji Derneği Emek Hareketleri Araştırma Komitesi (RC44) ve Toplumsal Hareketler, Kolektif Eylem ve Toplumsal Değişim Araştırma Komitesi (RC48) Üyesi

Jakarta'da işçiler İşçi Bayramı'nda işçi sınıfı dayanışması için eylem yapıyorlar.

Endonezya'daki emek hareketi, siyasi arenadaki uzun süreli yokluğunun ardından yeni bir siyasi aktivizmin eşiğine gelmiş gibi görünüyor. 2014 yılındaki genel seçimlerde, bir grup sendika lideri bölgesel düzeyde parlamentoya seçildiler. İşçi sınıfının neredeyse 50 yıldır Endonezya ulusal ve yerel parlamentolarında bir temsiline bulunmadığı göz önünde alınınca, bu tarihi bir başarıdır. Ayrıca, son on yılda gerçekleşen bir takım toplumsal ve siyasal tecrübeler nedeniyle, işçi mücadelelerini işyeri dışında daha geniş bir alana taşımak üzerine süren tartışma da giderek alevlenmiştir. Artık şunu sorabiliriz: Emek hareketinin Endonezya'daki sınıf siyasetini dönüştürmesi mümkün müdür?

>>

Otoriter rejimin 1998 yılındaki düşüşünden beri devam eden ekonomik liberalleşme ve demokratikleşme, yeni zorluklara ve endüstriyel çatışmalarda farklı örüntülere neden oldu. Rekabetçi küresel piyasadaki akışkan ve güçlü sermaye, “yeni bir rakip”, sendika gelişimine karşı yeni bir tehdit haline geliyor. Yeni sendikaların temeli halihazırda emek piyasasının aşırı esnekleşmesi nedeniyle aşıyor. Aşınma, aslında, bu yeni sendikaların Suharto’nun korporatist devletin çöküşüyle birlikte dayanaklarını yeniden kazanmalarından önce başlamıştı.

Günümüz koşulları sendikaların esnekleşme karşıtlığına odaklanmalarına neden oluyor. Ücret artışları, örgütlenme özgürlüğü ve işten atılmaya direnmek gibi geleneksel gündemler de bu yeni çerçevenin bir parçası. Sendikalar, emek politikalarını liberalleştirdiği için devlete, ve riskli çalışma koşulları nedeniyle şirketlere saldırıyor (Juliawan, 2011). Sendikalar bu nedenle iş güvencesizliklerini ve işçilerin giderek artan korunmasızlıklarını telafi edebilecek daha etkili bir sosyal güvenlik sistemi için mücadele etmektedir. Emek hareketi, sosyal refah sistemini dönüştürme taleplerinin merkezinde yer almakta, ve böylece binlerce sendika üyesinin kaybına rağmen çok daha geniş bir seçmen kitlesi yaratmaktadır.

Fakat özellikle de sendikalar saldırgan piyasa baskılarıyla baş edebilmek için daha geniş toplumsal ve siyasal destek elde etmeye çalışırken, emek hareketinin seçmen kitlesini genişletmek yeni zorluklar sunmaktadır. Pek çok sendika muhafazakar kalmaya devam ederken, yenilikçi ulusal sendikalarla ilişkisi olan bazı yerel sendikalar iki strateji izlemişlerdir. Birinci strateji, bir yandan işçi sınıfı toplulukları içinde lider haline gelirken diğer yandan da köylüler ve sokak satıcıları gibi farklı gruplarla ilişki kurmayı içerir. İkinci strateji ise seçim siyasetinde yer almayı içerir. Burada amaç yerel parlamentolarda temsil inşa etmek ve politika belirleme sürecini etkileyebilmek amacıyla ulusal alanda temsil edilebilmeye bir yol açmaktır. Seçim siyasetine dahil olmak aynı zamanda sendikalar için daha geniş bir destek tabanı oluşturma bir aracı olarak görülmektedir.

Suharto sonrası dönemde endüstriyel çatışma örüntüleri ve sendikacılığın dönüşümü giderek büyüyen ve daha sağlamlaşan bir işçi sınıfı hareketini canlandırmış olabilir, fakat kazanımları asla garanti değildir (Hadiz, 2001). Örneğin, Jakarta yakınındaki Bekasi sanayi bölgesindeki yenilikçi bir sendikanın iki lideri, 2014 yılında yerel parlamentoya seçilmek için başarılı bir kampanya yürüttüler. Militer üyelerin örgütlü desteği sayesinde kazandıkları için bu başarılı bir deneyimdi. Bu tarihi zaferlerini izleyen zaman içinde, ulusal sendikanın liderleri 2014 başkanlık seçimlerinde tartışmalı bir pozisyon aldı. Suharto’nun otoriter rejiminde hizmet etmiş olan ve işçi sınıfında siyasal kökenleri bulunmayan, büyük ölçüde İslami siyasi partiler tarafından

desteklenen bir başkan adayına destek vermek için sendika üyelerini harekete geçirdiler. Bu durum sendikaların ulusal liderlerinin sınıf siyasetindeki çıkarlarıyla ilgili büyük soru işaretleri uyandırdı.

Bu esnada, seçim siyasetindeki diğer sendika tecrübelerinin çoğu, işçi topluluklarından bile oy almayı başaramayarak fiyaskoyla sonuçlandı. Koltuk kazananların çoğu kendi sendikalarını siyaset temeli olarak kullanmayarak başka siyasi parti mekanizmalarından faydalandılar. Bir işçi sınıfı siyaseti inşa etmek yerine, bu politikacılar kendilerini para siyasetinin pragmatizmiyle baş etmeye ve güçlü dini ideolojilerle rekabet etmeye çalışırken buldular.

Emeğin seçmen kitlesini topluluk temelli hareketlerle genişletmeye çalışma çabalarında da benzer bir duruma rastlanmıştır. Bazı sendikalar geniş ağlar oluşturmakta ve siyasi destek karşılığı toplumsal destek sunmakta başarılı olmuş olsalar da, şu an stratejik bir ortak çıkar bulmakta zorlanmaktadır. Ağ içindeki her grup kendi dar ufuklarının hükmü altındadır; destek, işçiler arasında bile ortak bir sınıf çıkarı inşa edilmeden, belirli gruplar arasında mübadele edilmektedir. Aynı biçimde, işçi sınıfını daha geniş toplumsal gruplara bağlayan bir ulusal sosyal güvenlik sisteminin savunulmasındaki başarı, sınıf siyasetinin bir zaferi olarak görülemez: işçi sınıfı çıkarlarından ziyade, sınıflararası bir vatandaş koalisyonunu yansıtmaktadır.

Olumlu yönlerin varlığına rağmen, güncel Endonezya emek hareketinin gelişimi toplumsal tabanının savunmasızlığı nedeniyle yetersiz kalmaktadır. İşgücünün çoğunluğunu ve günümüz emek hareketinin arkasındaki temel etkeni oluşturan genç nesil hiç otoriter bir rejim altında yaşamamıştır. Onlar, bunun yerine, uzun bir apolitikleşme tarihi deneyimlemişlerdir (Caraway et al, 2004). Bu süreçler sonucu yapılan endüstriyel çatışmalar, toplumsal hareketler ve kolektif bilinç, sınıfa dayalı sağlam bir siyasi hareket oluşturmak için yeterli değildir. Dahası, sınıflararası çıkarlar ve diğer kimlikler, örneğin dini temelli olanlar, işçi birliğine karşı güçlü rakiplerdir. ■

Hari Nugroho'ya ulaşmak için: <hari.nugroho@ui.ac.id>

Kaynaklar

- Caraway, T. L., Ford M., Nugroho H. (2014) “Translating membership into power at the ballot box? Trade union candidates and worker voting patterns in Indonesia’s national elections,” *Democratization*. <http://dx.doi.org/10.1080/13510347.2014.930130>
- Hadiz, V. R. (2001) “New Organising Vehicles in Indonesia: Origins and Prospects,” in Jane Hutchison and Andrew Brown (eds.) *Organising Labour in Globalising Asia*. London and New York: Routledge.
- Juliawan, B. H. (2011) “Street-level Politics: Labour Protest in Post-authoritarian Indonesia,” *Journal of Contemporary Asia*, 41(3): 349-370.

> Din Resmi kimlik Olduğunda

Antonius Cahyadi, Endonezya Üniversitesi, Depok, Endonezya,
Uluslararası Sosyoloji Derneği Din Sosyolojisi Araştırma Komitesi (RC22) ve
Uluslararası Sosyoloji Derneği İnsanlar Hakları ve Küresel Adalet Tematik Grubu
(TG03) Üyesi

Üzerinde ait olunan dinin belirtildiği
Endonezya kimlik kartı

Suharto döneminin (1990lar) sonunda, Endonezya kamusal alanını belirleyenler dini hassasiyetler ve ırksal hoşgörüsüzlükler olmuştu. Gayrimüslim ya da Çinli olmak, dolayısıyla yerli Endonezyalı olarak görülmemek, o dönemde çok zordu. Suharto'nun Yeni Düzen'ini sona erdiren "Reform Süreci"ni tetikleyen 1998 isyanlarında bu hassas konular rol oynuyordu.

1967 yılında Suharto'nun Endonezya'yı yönetmeye başlamasıyla beraber hükümet politikası olarak ortaya konan Endonezyalı Çinlilere karşı ırksal ayrımcılık, Endonezya'nın dördüncü başkanı Abrurahaman Ahid tarafından 2000 yılında yasaklandı. Endonezyalı Çinlilerin geleneksel dini olarak görülen Konfüçyüsçülük, 2006 yılında ülkenin resmi dinlerinden biri olarak tanındı. İrksal hassasiyetler geçtiğimiz 10 yıl içinde ılımlılaştırılmış olsa da, dini hassasiyetler ve önyargılar hala varlığını korumaktadır. Konu o kadar hassastır ki, insanlar rasyonel ve eleştirel kamusal söylemlerde din mevzusunun kaçınılmazıdır. Siyaset dini dokunulmaz kılmaktadır.

Endonezya tarihi boyunca, din, siyasette kullanılmıştır. Bu durum 1970lerde, resmi dini kimliğin bürokratikleşmesi sürecinde, en üst noktasına ulaşmıştır. Hollanda Doğu Hint Adaları döneminde (erken ondokuzuncu yüzyıldan 1942'ye kadar olan sürede), din, özellikle de İslam, sivil itaatsizliği harekete geçirme ihtimali nedeniyle siyasi bir tehdit olarak görülüyordu. Hollanda sömürge hükümeti bir yandan bir inanç olarak İslam'ın büyümesine izin verirken, diğer yandan siyasi bir kimlik olarak İslam'ı bastırdı. Benzer politikalar yerli dini grupların siyasi aktivitelerini de önlüyordu. İbadet ve dini ifadeler kişisel alanla sınırlandırılmıştı.

Japon kolonyalizmi altında (1942-1945), İslam bir savaş stratejisi haline geldi. Japonlar, İslami hareketi kontrol eden ve ona yardımcı olan özel bir yönetim birimi yaratarak, Endonezya'nın Müslüman çoğunluğu içindeki Hollanda karşıtı hissiyatları harekete geçirdiler. Bağımsız Endonezya'da bu birim Din İşleri Bakanlığı haline gelecekti.

Endonezya'nın bağımsızlığının ilk dönemlerinde (1945-1959), kendilerini daha geniş bir İslami hareketin parçası olarak tanımlayan gruplar, Endonezya'nın bağımsızlığına katkıda bulunduklarını ve Endonezya'nın bir İslam devleti olması gerektiğini iddia ettiler. Diğer yandan, hem Müslümanlardan hem de Gayrimüslimlerden oluşan laik milliyetçi gruplar Endonezya'nın bütün dinleri kapsayan bir devlet olması gerektiği yönünde ısrar ettiler.

Bu iki grup arasında varılan anlaşma, 1945 Endonezya Anayasasında yasalaştı (madde 29). Endonezya laik bir devlet değildi, çünkü ulu bir tanrı inancı üzerine kuruluydu, fakat herhangi bir spesifik inanç da belirtilmemişti. Dahası, yeni devlet dini özgürlükleri garanti altına alıyordu. Fakat aynı zamanda bu anlaşma, 1946'da bir Din İşleri Bakanlığı kurdu. Bu da İslami grupları uzlaştırmak için tasarlanmış bir adımdı.

Sukarno'nun "güdümlü demokrasi" (1959-1965) döneminde ise, başta dindar gruplar (Müslümanlar ve Katolikler) ve komünistler arasındaki büyük gerilim olmak üzere, dindar ve dindar olmayan gruplar arasında kutuplaşma vardı. Sukarno'nun sosyalizme kayan milliyetçi fraksiyonu, din konusunda daha nötr olma eğilimindeydi. Dindar grupların ateist-komünist saldırılardan korunduklarını hissettirmek ve onların desteğini kazanmak için, Sukarno, 1965 yılında "Dinleri Hakaretten ve Suistimalden Koruma" konulu bir yasa çıkardı. Bu beklenmedik kanun daha sonraları, dine (özellikle de İslam'a) karşı hareket ettiği düşünülen insanlara karşı kullanılarak, bir sonraki İslamlaşma safhası için bir temel haline geldi.

Suharto döneminde (1966-1998), din aşırı şekilde bürokratikleşti. Dine hakaret kanunu, dinin kamusal alanındaki pozisyonunun koruyucusu olarak hizmet etti. Bu kanun doğrultusunda, Suharto yönetimi, Konfüçyüsçülüğü ve yerel inançları dışlayarak, birkaç resmi devlet dini (Protestanlık, Roma Katolisizmi, Budizm ve Hinduizm) tanıdı.

Suharto döneminden beri Endonezya vatandaşları resmi kimlik kartlarında ait oldukları dini belirtmek zorundaydılar. Din İşleri Bakanlığı halen devletin yönetme yetkisini kullandığı bir yürütme organı olarak hizmet etmektedir. Ayrıca, 1974'te yürürlüğe giren bir evlilik yasası da devlet yönetiminde dinin gücünü arttırmıştır: evlilik ve doğum belgelerini alabilmek

için devletin resmi dinlerinden birine ait olmak zorunlu hale gelmiştir. Bu arada, 1989 tarihli Dini Mahkeme Yasası da hükümetin yargı yetkisi aracılığıyla Endonezya'nın idari yapısında dinin gücünü derinleştirmiştir. Din resmi bir kimlik haline gelmiştir. Din İşleri Bakanlığı dine bürokratik bir temel kazandırarak gücünü arttırmış, vatandaşlar arasında ayrımcılık yaparak devlet yönetimine nüfuz etmiştir. Suharto böylece dini kanatlarının altına almıştır.

Suharto'nun istifasını takip eden Reform Süreci'nde, Endonezya'nın kamusal alanı, halkın dikkati çekmek ve devlet tarafından tanınmak istenen pek çok grup için (dini, etnik, yerel ve bölgesel topluluklar) bir mücadele alanı haline geldi. Reform Sürecinde, örnek olarak 1999 yılında Moluccas'ta çıkan dini çatışmalarda vücut bulan yeni bir siyasallaşmış İslam hareketi ortaya çıktı. Dini çatışmadaki bu yükseliş tanınmamış (resmi olmayan) dini ve "öteki İslam" (Sunni çoğunluk olduğu kadar Ahmediye ve Şii mezhepleri) kimliklerinin kamusal alanda temsil edilebilmesini sağlayan yeni bir hoşgörüye neden oldu. Konfüçyüsçülüğün ve yerel inançların tanınmasının yanı sıra, 2006 yılından beri, daha önce tanınmamış olan dini grupların da evliliklerini kayıt altına almalarına izin verilmektedir. Bireyler artık, resmi dinlerden birine ait olmasalar da kimlik kartlarında "din" hanesini boş bırakabiliyorlar.

Fakat din hala genel olarak siyasi tartışmaları kazanmakta, bu da bize dini hassasiyetlerin diğer sosyo-kültürel bağlılardan daha kuvvetli olarak sürdürüldüğünü göstermektedir. Endonezya'nın kamusal alanındaki dini hassasiyet, karmaşıklığını korumaktadır. Yine de, şüphesiz ki, din resmi bir kimlik haline geldiğinde, devlet tarafından kontrol altında tutulmakta ve yönetici tarafından tebaayı yönetirken suistimal edilmektedir. Endonezya'nın devlet yönetimi ve yargı organı üzerinden dinin otoritesi devlet tarafından ele geçirilmiş, ve günlük hayatta insanlar üzerindeki gücünü arttırmıştır. Böyle örgütlü biçimiyle, din, ruhaniliğini tehdit edecek biçimde, bir yönetim meselesi haline gelmiştir. ■

Antonius Cahyadi'ye ulaşmak için: <antonius.cahyadi@ui.ac.id>

> Endonezya'da Yukarı Doğru Hareketliliği Canlandırmak

Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Endonezya Üniversitesi, Depok, Endonezya, Uluslararası Sosyoloji Derneği Eğitim Sosyolojisi Araştırma Komitesi (RC04) ve Toplumsal Tabakalaşma Araştırma Komitesi (RC28) Üyesi

Jakarta'nın işlek caddelerinden birinden toplumsal tabakalaşma

1 997 Asya mali krizinden sonra Endonezya, muazzam bir ekonomik gelişmeye sahne olarak, alt orta gelirli bir ülke olmaktan çıkıp G-20 grubuna katıldı. Buna ek olarak siyasi, finansal ve ekonomik istikrara erişti ve dünyanın en büyük demokrasilerinden biri haline geldi (World Bank, 2014a). Bu etkileyici büyümeye rağmen, Endonezya'nın 1999 yılında 0.33 olan Gini Katsayısının 2011'de 0.41'e yükselişinden de görebileceğimiz gibi, eşitsizlik de giderek artmaktadır.

>>

Bu artan eşitsizlik yoksullukla mücadelede ve ekonomik büyümede bir yavaşlamaya, çatışma ve toplumsal gerilimlerin artışına neden olabilir. Bunun yanında eşitsizlik, kamu hizmetlerine erişimde adaletsizlikleri yansıtır ve hatta bu adaletsizliklere neden olur. Nüfusun alt yüzde onluk diliminden bir çocuğun fiziksel büyüme engeliyle karşılaşma olasılığı %43 iken, nüfusun üst yüzde onluk diliminden bir çocuğun aynı engelle karşılaşma olasılığı %14'tür. Aynı şekilde, daha fakir evlerde büyüyen çocukların okulu bırakma olasılığı da daha yüksektir. Üst yüzde onluk dilimin %26'sı okulu erken bırakırken, bu oran en alt yüzde onluk dilimde %71'e ulaşır (World Bank, 2014b).

Endonezya'daki eşitsizlik yıllarca en çok yukarı doğru toplumsal hareketlilik için eşit olmayan fırsatlar bağlamında kendini göstermiştir. Hangi insanlar toplumsal pozisyonlarını iyileştirmede en başarılı olmuştur, ve hangi faktörler yukarı doğru toplumsal hareketliliği üretir? Araştırmamda Endonezya Aile Araştırması (IFLS) 1993-2007'den derlenmiş boylamsal veriyi kullanarak iki kentsel bölgedeki, Batı ve Doğu Java'daki eşitsizliği inceledim. Örneklem 20 ve 24 yaşlar arasındaki 1,177 kadın ve erkekten oluşuyordu.

Kentsel Endonezya'da üst toplumsal sınıflardan bireyler için yukarı doğru toplumsal hareketlilik fırsatları, alt toplumsal sınıflarda yer alan Endonezyalıları için olduğundan daha geniştir (Pattinasarany, 2012). Veriler bize alt sınıftan orta sınıfa toplumsal hareketlilik %27 civarında iken, orta sınıftan üst sınıfa toplumsal hareketliliğin %45 olduğu göstermektedir. Hatta alt sınıflar için toplumsal hareketlilik neredeyse hiç varolmamaktadır. Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Endonezya'da da, toplumsal sınıflarda aşağı inildikçe yukarı doğru toplumsal hareketlilik şansı azalmaktadır. Sınıfsal katılık olduğu kadar, pek çok görüşmeciyi ebeveynleriyle aynı sınıfta tutan bir konumsal (pozisyonel) katılık da mevcuttur.

Toplumsal cinsiyete bakıldığında, erkeklerin, özellikle de daha alt sınıflarda hayata başlayanların, yukarı doğru hareketlilik olasılığının kendileriyle aynı konumdaki kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Hem ev içinde hem de profesyonel hayatta toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmeleri için kadınlar üzerinde varolan talepler, onların kariyerlerini karmaşık hale getirerek yukarı doğru hareketliliklerini sınırlandırmaktadır. Eğitim çok açık bir şekilde Endonezya'da yukarı doğru sosyal hareketliliği etkilemektedir. Ebeveynlerin sosyal sınıfı görüşmecilerin sınıfı üzerinde en büyük etkiye sahipken, görüşmecinin eğitimi en güçlü ikinci değişkendir.

Kırsal Java'daki niteliksel araştırmam, alt sınıflardan bireylerin orta ya da üst sınıflara hareketliliğinin zor olduğu sonucuna varan niceliksel araştırmaların sonuçlarını

desteklemektedir. Fakat alt sınıflardan insanların, bazı şartlarda eğitim yokluğuna rağmen, orta sınıflara yükseldiği ilginç istisnalar da bulunmaktadır. Aşağıda buna dair üç örnek bulunmaktadır.

- Pek çok Endonezyalı göçmen işçi olarak, en çok da ev işçisi (daha ziyade kadınlar) ve fabrika ya da inşaat işçisi (daha ziyade erkekler) olarak yurtdışında çalışmayı yeğlemektedirler. Göçmen olarak çalışma kararları temel olarak daha az eğitilmiş Endonezyalıları için iş fırsatlarının bulunmaması nedeniyle alınmaktadır. Dahası, göçmenler benzer bir iş için Endonezya'da kazanacaklarından daha çok kazanabilir ve köylerindeki akrabalarına para gönderebilirler. Bu gönderilen paralarla da aileler daha üst bir toplumsal sınıfa geçebilir.

- Bir başka yol, özel becerilerin nesiller arası aktarımıdır. Batı Java'daki Garut'ta bulunan bir topluluk, Java'daki en iyi erkek berberlerini yetiştirmekle ünlüdür. Onyıllardır bu beceri bir nesilden diğerine aktarılmıştır. En başarılı profesyonel berberler geçici olarak köylerinin dışında, Jakarta gibi büyük şehirlerde çalışmaktadır. Berber olarak özel becerileri sayesinde pek çok kişi ailesinin ekonomik ve toplumsal statüsünü başarıyla yükseltmiştir.

- Üçüncü olarak, girişimcilik toplumsal basamakta yukarı çıkmak için alternatif bir yol sunar. Pek çok köyde serbest meslek sahibi olarak başlayıp daha sonra küçük ölçekli işletmeler haline gelmiş, ve hatta işlerini komşu köylere kadar genişletmiş az sayıda girişimci bulunmaktadır. Genelde küçük dükkanlarda, restoranlarda ya da ticaret alanında çalışırlar. Coğrafi konumuna bağlı olarak, bu girişimcilerin bazıları işlerine banka ya da hükümet programları tarafından verilmiş krediler ya da kurumsal sosyal sorumluluk programları aracılığıyla başlayabilirler. Başarılı girişimciler daha üst sınıflara yükselebilirler.

Endonezya'nın sınıf yapısının katılığını, özellikle de gelir basamaklarının altlarında olanlar için yukarı doğru hareketliliğin yokluğunu açıklamak ve bu durumun üstesinden gelmek üzere daha ileri çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların, toplumsal hareketlilik fırsatlarının eşitsizliğini azaltabilecek potansiyel hükümet ve özel sektör programları için bir tartışma alanı açmaları beklenmektedir.

Indera R.I. Pattinasarany'ye ulaşmak için:
<indera.pattinasarany@ui.ac.id>

Kaynaklar

Pattinasarany, I. R. I. (2012) *Intergenerational Vertical Social Mobility: Studies on Urban Society in the Province of West Java and East Java*. PhD Dissertation, Department of Sociology, Graduate Program, Faculty of Social and Political Sciences, University of Indonesia, Depok.

World Bank (2014a) "Indonesia: Avoiding Trap." *Development Policy Review* 2014. Jakarta: The World Bank Office.

World Bank (2014b) "Understanding Inequality." Booklet from *Big Ideas Conference*. Jakarta: World Bank Group, September 23, 2014.